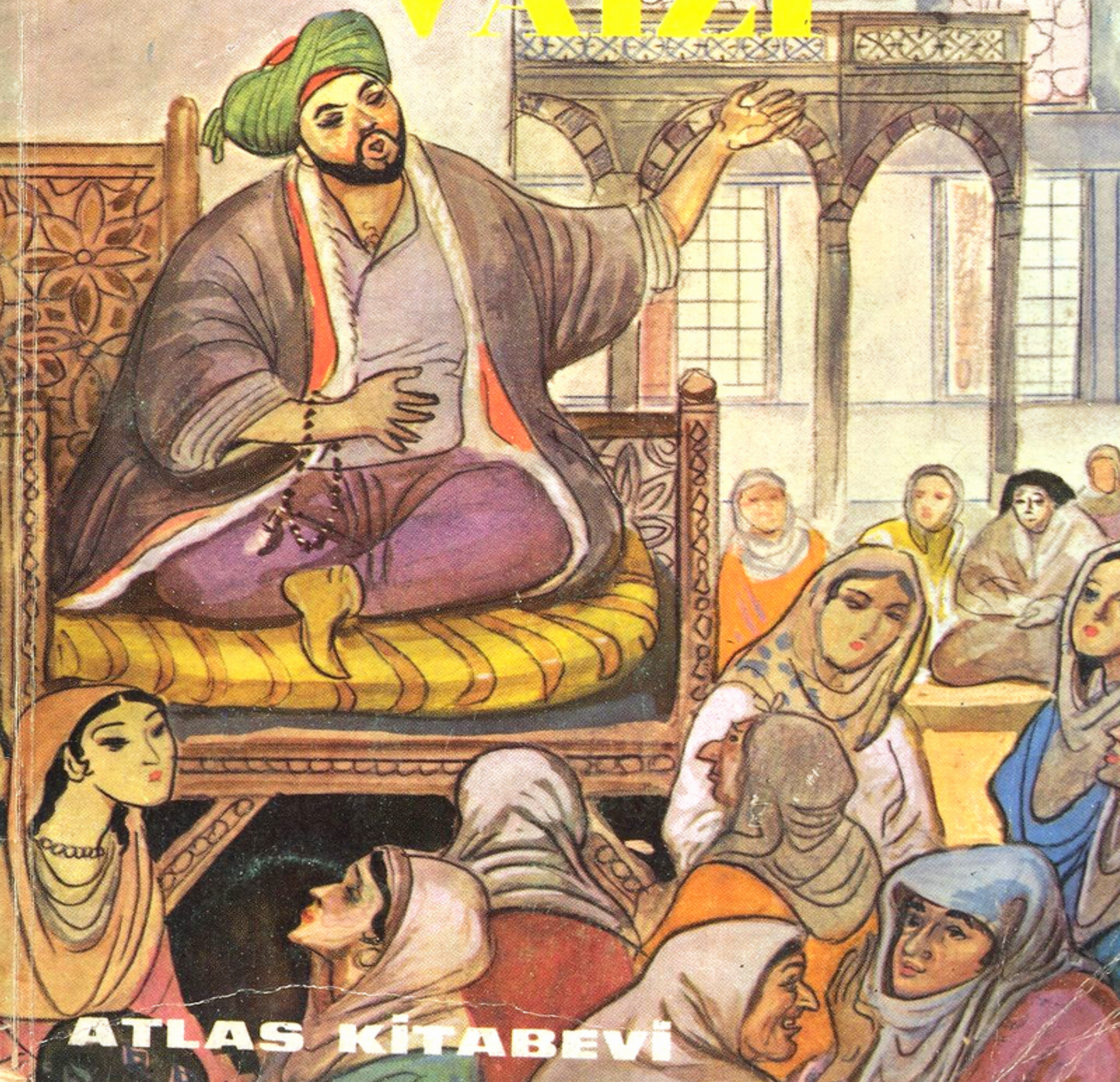
HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

KADINLAR VAİZİ

ATLAS KİTABEVİ

Hüseyin Rahmi Gürpınar

KADINLAR VAİZİ

(Tam metin)

ANKARA CADDESİ No. 82 — ISTANBUL

S U N U Ş

17 ağustos 1964, büyük Türk romancısı ve hikâye yazarı

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'ın

Doğumunun yüzüncü yıl dönümüydü. Büyük yazar, seksen yıldan fazla sürmüş olan ömrünü, derin bir aşk ile Türk milletine birbirinden güzel eserler yazmakla geçirmiştir. Sağlığında olduğu gibi, ölümünden sonra da eserleri her zaman aranmış, büyük bir zevkle okunagelmiştir. Bunun nedeni de, büyük sanatçının Türk halkının içinden yetişmiş, onun yaşayışını, düşüncelerini eserlerinde eşsiz bir ustalıkla yansıtmış olmasıdır. Bu değeri yüzünden de Hüseyin Rahmi'nin romanları edebiyat tarihimizin klasikleri arasında yer almıştır.

Atlas Kitabevi, büyük romancımızın yüzüncü yıl dönümünde, bütün eserlerini seri halinde basarak, Türk milletine sunmaya karar vermiş bulunuyor. Büyük halk romancısının eserlerindeki konular ve kişiler her zaman canlı ve taptaze kalmıştır. Ancak, aradan *geçen* uzun yıllar içinde, dil bakımından, bugünkü kuşakların kolayca anlayamıyacağı duruma gelmişti. Sayısı elliyi aşan bu romanları seri halinde yeniden yayınlamayı kararlaştırdığımız zaman, bu eserleri yetkili kalem sahiplerine bugünün diline aktartmayı da öngördük. Bu sadeleştirme işinde «Kendisi sağ olsaydı, bugün nasıl yazardı?» düşüncesi, ölçü olarak kullanılmıştır.

Mustafa Nihat Özön, Tahir Nejat Gencan ve Zahir Güvemizden meydana gelen bir kurul bu işi üzerine almış bulunuyor.

K A D I N L A R V A Î Z İ ilk defa 1920 yılında yayınlanmıştı.

Z A H I R G Ü V E M L İ eliyle bugünün diline aktarılmıştır.

Kadınlar Vaizi

ŞEYH Küçük Efendi... Enseden topuklara kadar iri, tek bir parçadan bir silindir dolgunluğunda canlı bir sütuna benzer kallâvi bir adamdı. Bu büyük çapta adama neden Küçük Efendi deniyordu? Bu dünyada kendinin tersiyle isimlendirilme garipliği yalnız Şeyh Efendi adındaki bir kaim vaızcıda görülmüş bir talih şakası olsaydı buna bir sebep araştırmayı düşünürdük. Ama dünyadır bu. Kendinde olmayan değerlerle şöhret kazanmış ne insanlar var (1). Sıfatla o sıfatın verildiği ismin daima uygunluğu yalnız dilbilgisi kitaplarına mahsustur.

Yaşamak denilen bu dövüş yeri dilbilgisi ve sentaks sayfaları değildir. Hayatın pratik alanlarında öyle pek kaidelere aldırış etmeye gelmez. Akıl ve düşünme gücünü taşan pürüzleri örtmek için özel bir mantık icat etmekten başka çare yoktur. İşte insanın bu dünyadaki başarısı bu mantığı icat etmekteki becerikliliğiyle orantılıdır.

Ama Şeyh Efendi'den bahsederken işi büyütmeyelim. Boy kürkünü örten bol yenli cübbesinin içinde Şeyh Efendi o direk kırması endam, salıntılı yürüyüşle cam kapısından gözüktü mü kürsünün önüne yayılmış, hep kadından ibaret cemaati bir tutkunlukla kendinden geçiş kaplar, ihtiyarında gencinde:

— Ah işte geliyor... îki gözüm... Ne mübarek adamdır... însan değil, sanki bir nur...

(1) Çevremizdeki şiirsiz şairler, bilgisiz bilginler, diplomasız diplomatlar, Türkçe bilmeyen edebiyatçılar gibi...

gibi fısıltılar hemen başlar. Şeyh Efendi'de yaş kırkla elli arası. Beniz koyu buğday. Yanaklar, dudaklar Amasya elması gibi cilâlı kırmızı. Gözler siyah, iri, yuvarlak... Kaş, bıyık, sakal gür ve kurum siyahlığında.

Bu iri Şeyh Efendi, tabiatın kendisine lütfen verdiği renkleri zıtlarıyla açmak tekniğini de bilir. Tunusvari geniş, tablalı, nar çiçeği fes üzerine sarılmış taylasanlı papağan yeşili sarık, eflâtun ipekli mintan, turuncu gezi kürk kabı, açık barut rengi biniş, kanarya sarısı çedik pabuç... İşte bu vaızcı için ölen, dirilen, ayılan, bayılan kadının sayısı yok. Ama Efendi'nin bu çığırtkan renklerine mi, boyuna mı, boşuna mı, çapma mı, nesine? bilinmez. Çünkü tabiat bilmeceleri içinde kadın ruhundan daha karışık bir şey yoktur. Bu kadın cemaatin vaazcıya tutkunluğu cami avlularında rakip kadınlar arasında saç saça baş başa birkaç defa düellomsu kavgalar çıkmasına sebep olmuştu. Kendilerinde şöhret kazanmış olan bu vaazcılara, mevlût okuyanlara, hâfızlara hanımlar ne isimler vermemişlerdi! Cennet Tûbâsı, Gümüş Servi, Altın Direk... (ah, nasıl söyleyeyim?) Ayva Göbek...

Şeyh Efendi, dudaklarında gezinen gülümsemeyi örtmek için almaya uğraştığı boş bir ciddilik ve ağırbaşlılık tavrıyla kürsüye çıkar, koynundan göbeğine doğru sarkan bir kitabı çıkarır, önüne kor, ipekli mendille hafif hafif yüzünün terini siler, cübbesinin kollarını biraz geriye iter, esmer, tüylü, iri bileklerini örten helâli gömleğin geniş yenleri görünür. Hep bu el hareketlerinde, parmağındaki tek taşlı roza yüzük defalarla pırıldar. Anlatacağı hikâyeleri, vaiz konuları sayılıdır. Çoğu ahlâka, olaylara, hafifçe siyasete dair bir önsözle işe başlar., Bazan coşar, cehennem açılarıyla cemaati korkutur. İnsanlarda gördüğü günahkârlıklara cehennem bazan dayanamaz, ateşten zincirlerle bağlı bu ejder, bağlarını koparır, günah işleyenleri yutmaya atılır. O zaman cemaatte ağlamalar, hıçkırıklar, tövbe ve yalvarmalar işitilir. Sonra

Eyyup aleyhisselâmın vücudunu kurtlar yediğini, üzerinden dökülen bu et yiyici böcekleri sabırlı peygamberin sevap artırmak için yerden alıp gene mübarek vücuduna nasıl koyduğunu enine boyuna anlatır. Yunus aleyhisselâmın balığın karnında oturuşunu etrafıyla hikâye eder. Ama bu hikâyeleri bir vaızda tamamlamaz. Hep sonunu geri bırakır. Meselâ Hazreti Yusuf'u kardeşleri kuyuya atarlar. Hazreti kuyudan çıkarmadan vaizi keser. Vaiz Kızıltaş camisinde veriliyorsa sonunu Taştekneler'de tamamlayacağını söyler. O kadar kalabalık kadın cemaati haydi yürüyâ... Şeyhin arkasından Taştekneler'e yollanırlar. Şeyh önde, bunlar arkada, sokaklar kadın almaz.

Bazan filân günü filân camide gayet meraklı olan filânca peygamber hikâyesini anlatacağını, onun için bu önemli işi duyanların duymayanlara haber vererek bütün konuya komşuya işi haber vermeleri gibi kendine âdeta reklamlar yapar.

Vaızcımn sinirli bir günüydü. Kürsüye çıktı. Kadınların arasında okula, düğün evine benzer bir uğultu eksilmi- yordu. Eliyle kürsünün tahtasına vurdu:

— Susalım... Siz mi söyleyeceksiniz, ben mi? Kim kimi dinleyecek ?

Uğultu biden kesildi. Ama bir-iki taraftan kursaklı kamış düdük gevrekliğinde çocuk sesleri, ağlamaları işitildi. Şeyh Efendi kızarak:

— Buraya kundaklı çocuk getirmeyiniz diye size kaç defa tembih ettim. Burası Allah'ın evidir. Çocuktur, bilmez. Anasının kucağına aptes eder. Kir bırakır. Bu kadar inanmış insanların ibadeti bozulur. Kucaklarında ufak çocukları olanlar dışarı çıksınlar.

Beş-on kadın birden:

— A, öyle ya... Şeyh Efendi'nin hakkı var. Burası doğumevi değil, Rabbimin evi. Çocuklular dışarı çıksınlar.

Söylene söylene çocuklu kadınlardan birkaçı kalkar. Bir tanesi çocuğunu göğsünde, çarşafının altında saklayarak Şeyh'in emrine aldırmaz. Ama vaazcıya yaranmak isteyen biriki kadın:

— Hanım, sen neye kalkmıyorsun?

Kadın, göğsünden çarşafının ucunu biraz kaldırır. Ağzında meme mışıl mışıl uyuyan yavrusunu göstererek:

— İşte bakınız, benimki uyuyor. Size ne zararı var?

Birkaç kadın birden:

— Şimdi uyanacak değil mi? Vaiz arasında gürültü olmadansa şimdiden çıkınız. Buraya Hakteâlâ'nın evi deniyor.

— Hakteâlâ'nın evi deniyorsa benim kucağımdaki de Rabbimin bir meleği.

Kocakarının biri:

— Sus, sus... günaha girme. Neden oluyormuş melek? Melekler yemezler, içmezler. Onlarda erkeklik, dişilik olmaz. Donlarını hiç kirletmezler. Sen hiç mübarek «İlmihal» okumadın mı hanım? İnanmazsan Şeyh Efendi'ye sor.

Kadının biri yanındaki oğlan çocuğunu göstererek:

— Hanım, benimki altısını sürüyor. Tanrım yetiştirir- se bu Küçük Tövbe'de yedisini sürecek. İşte uslu uslu oturuyor. Bir zararı var mı?

Kadının biri:

— A, Şeyh Efendi'nin yerden göğe kadar hakkı var.

Bugün camide mevlût var sanmışlar da fazla şeker almak için çocuklarını da beraber getirmişler. Bin tembih et, bu-açgözlüler lakırdı dinlerler mi?

On beş-yirmi dakika böyle geçer. Nihayet vaiz başlar.. Şeyh Efendi dedikodu ve çekiştirme aleyhinde öğütlere gi-rişerek :

— Üç-dört kadın bir araya geldiniz mi hemen komşunuzu çekiştirmeye başlarsınız. Bugün Ayşe Hanım'ın evine gider, Fatma Hanım aleyhinde dedikodu yaparsınız, yarın Fatma Hanım'ın evine gider, Ayşe Hanım'ın aleyhinde bulunursunuz. Dedikodu etmek insan eti çiğnemektir. Günahı büyüktür. Yarın ceza gününde dedikoducuların, insan çekiş- tirenlerin, taklitçilerin, meddahların, şarkıcıların, tiyatrocuların dilleri, Allah saklasın, zebanilerin kızgın maşalarıyla enselerine çekilecek.

Her taraftan tövbeler, yakarışlar, af dilemeler, ahlar,, oflar, inlemeler... Vaızcı Efendi sözündeki tesirin gücünü karşısındaki yüzlerde sevinçle seyrettikten sonra devamla:

— Nene lâzım senin âlemin dedisi kodusu? Sen kendini düşün. Yarın can alıcı canını almaya -geldiği zaman imanını kurtarabilecek misin? Allah yolunu unuttuk. Hiç bir tarafta bet bereket kalmadı diye şikâyet ediyoruz. Kendi günahımız, kendi kusurumuz, farzı, sünneti bıraktık. Tanrıya ibadet, büyüklerin sözünü dinlemek diye bir şey kalmadı. Küçük, büyük bilinmez oldu. Sen arada bir mübarek camiye, Şeyh'i dinlemeye geliyorsun, ama o kocan olacak herifin Tanrıya karşı secdeye baş koyduğu var mı? Oğlun tiyatroya gider, gelinin o dar, peştemal gibi çarşafın içinde uzun ökçeli potinlerle Kalpakçılarbaşı'nda fink atar, kızın komşunun oğluyla mektuplaşır, beslemen manavın çırağıyla cilveleşir. Daha ne deyip de Tanrından bet bereket arıyorsun ?

Vaızcıya hiç ehemmiyet vermeksizin üç kadın bir tarafta şöyle görüşüyorlardı:

L. Hanım — Karı elli yaşına geldi, yüzünden pudrası, ..kaşından boyası, gözünden sürmesi eksilmedi.

M. Hanım — A, elbette kendinden yirmi yaş küçük bir delikanlıya vardı. Her gün telli bebek gibi geziyor.

N. Hanım — A, duymadınız mı? Şimdi daha bir gencini, güzelini bulmuş. Bundan boşanıp ona varacakmış.

L. Hanım — Gençler bu kadının nesini bayılıyorlar?

M. Hanım — Beyoğlu'ndaki apartmanına.. Benim de öyle kırk odalı bir gelirim olsa bana da bayılırlar...

N. Hanım — Aman, onlar utanması, namusu kıt bir aile. Duymadınız mı? Geçen sene dul kız kardeşi çocuk düşürdü.

Bir kaynana, yanındaki kadına, kaynana zırıltısı şeklinde hiç susmayarak:

— Aman Hanım, bu gelinim... Uğursuz karı, evimize geldiği günden beri altüst olduk. Ah, ne söyleyeyim? Ne desem benim adım kaynana, onunki gelin. Büyüyle yalnız oğlumun değil, kaynatasının da ağzını, dilini bağladı. Evin içinde hep onun dediği olur. Meğersem ne soysuz karıymış Hanım? Körolasıca Şeytan beni yanılttı, bilemedim aldım. Evlerde kalmış koca ağızlı, kart, kokmuş karıyı gelin diye getirdim. Köşeye oturttum. Allah, oğlumun gönlü ne kadar da arsızmış ? Hanımcığım, bir görüşte hemen cânü gönülden vuruldu gittikçe daha ziyade çıldırıyor. Vaktiyle biz de karı-koca olduk. Hiç böyle şey görmedim. Bir soğukluk büyüsü bilsem, yapacağım. Beceremiyorum ki... Fena hayvanın yağını sür, kocasına domuz gibi görünür dediler. Ta Galata'daki kasaplara kadar gittim, aradım... Rabbimin bil-

bildiğini kuldan ne saklayayım? Ceketine, terliğine sürdüm. Hiç tesir etmedi. Eder mi ya? Çünkü karının kendi domuz. Her akşam oğlum, bütün cepleri yemişlerle tıklım tıklım dolu gelir. Odalarının kapısını sürmeledikten sonra bademleri, üzümleri, fındıkları ince bir ahenkle türkü söyleyerek tıknırlar... Bir-iki tanecik de beni çağırıp veriniz, ne olursunuz? Sanki ben o hayırsız oğlanın anası değilmişim... Doğur, doku, büyüt... îşte sonu böyle.. Eşime dostuma benden nasihatler olsun. Kimse oğluna çok bilmiş karı almasın... Allahın günü gusülhanenin semaveri ısınır. Oğlumun avurdu avurduna çöktü. Yüzü verem rengi bağladı. Geberecek... Hangi birini anlatayım? Hanımcığım?

Öbür kadın:

— Şeriatımız öyle buyurmuş. Yıkanmasınlar mı?

Başka bir kadın:

— Burası camii şerif, hiç burada fena hayvan sözü olur mu?

Üç kadın arasında çekiştirme böyle sürüp giderken öte taraftan dördüncü bir kadın pek çatkın bir azarlama, bir lânetleme tavrıyla. söze atılarak:

— Hanımlar, kürsüde Şeyh Efendi insan çekiştirmenin günahından bahsediyor, siz burada bilmem hangi kadının ayağına ip takmış, sürüyüp duruyorsunuz...

L. Hanım — Şeyh Efendi çekiştirme aleyhinde vaiz veriyorsa en önce kendi dilini tutsun. Çünkü o hepimizden zi-

yade çekiştiriyor. Benim kocam namaz kılmazmış. Gelinim Kalpakçılarbaşı'nda fink atarmış. Kızım komşunun oğluna nâme yazarmış... Bilmem hizmetçi manavın çırağını severmiş.. Ne vazifesi onun? Kürsüde söylenecek sözler mi bunlar?

Şimdi dört kadın birbirine söz yetiştirmeye kalkarlar. Lakırdı büyür. Kürsüden vaızcı Efendi:

— Kadınlar, nedir o gürültü orada?

Azarlayan Hanım:

— Ne olacak Şeyh Efendiciğim? Üç kadın burada baş başa vermişler, insan çekiştiriyorlar... Siz orada istediğiniz kadar sarığınızı sallayarak çene yorunuz. Hep boşuna...

L. Hanım — Hay kemiklerin çekişsin inşallah... Sana ne? Seni bu camiye, cemaatin üzerine kalfa mı koydular, kadın ?

Vaızcı Efendi:

— Yarabbi sen sabırlar ver. Allah cümlemizi düzeltsin...

Kadınlar hep bir ağızdan:

— Âmin... Âmin... Âmin...

Heybeli, 11 Nisan 334 (1918)

Lakırdı Aramızda

TEKRAR ediyorum... Lakırdı aramızda... Andelip Hanım, yaşını kırk beşten otuz beşe resmen indirmeye bir çare bulması için gizlice imama baş vurmuştu. Kadın, gizli olduğu kadar önemli saydığı bu maksadını ezile büzüle imam Efendi'nin kulağına söyledikten sonra cevap bekledi.

Îmanı bu işte ustaydı. O, ilk defa olarak böyle bir teklifle karşılaşmıyordu. Bir eliyle başından sarığını arkaya devirdi. Öbür elinin ayasıyla çenesinin altından kır sakalını tersine tersine sıvayarak derin bir düşünceye dalmış gibi göründü.

Andelip Hanım, ümitsizlenmekten doğan hafif bir çarpıntıyla :

— Îmam Efendi, neye durdunuz?

— Eeeeyyy, Hanım... Bana, Allaha ve kullarına karşı bir yalan suçu işlemeyi teklif ediyorsunuz ki bu, dünya ve ahretçe gayet günah ve hem de duyulursak, Allah esirgesin, cezalı bir iştir.

— Sana hiçbir vakitte yalan suçu teklif etmiyorum. Ben kırk beşinde var mıyım?

— Varsınız, yoksunuz, orasını bilmem. Ben Osmanlı nüfus tezkerenizdeki kayda bakarım.

— O kaydı melekler yapmadı ya? İnsanlar yazdı. İnsan elinden çıkan şeyler yanlış olamaz mı? Bütün resmî kayıtların dosdoğru olduğuna dair kitaba el basıp da yemin •edebilir misin bakayım? Haydi, uzun düşünme... Nazlanma.
İki şahit bul Ellerine ikişer çeyrek sıkıştıralım. Benim otuz beşimde olduğuma hâkim huzurunda Allah için şahitlik etsinler. Olsun bitsin...

— Bu iş Şeyhülislâm kapısında olsa o dediğin kolay.. Ama bu nüfus dairesinde görülecek zor dâva, Hanım... Pek zor.

— İmam, beni öfkelendirme.. Antikacıların Vesile Hanım ellisinden otuzuna nasıl indi? Kadınninem yerindeki kınalı saçlı karıyı böyle bebecik yaptırtan sen değil misin?' Şimdi bana gelince dünyayı, ahreti, günahı, cezayı, Allah'ı ve kullarını ne karıştırıyorsun? Siz, imamla muhtarlar ağız birliği ettikten sonra ihtiyarı genç değil, vallahi kadını erkek, erkeği kadın, ölüyü diri, diriyi ölü yaparsınız... Ah İmam Efendi, senin ne dubaralarını bilirim. Söyletme beni. Kapı karşı komşum zavallı inmeli Ayşe Hanım öldüğü vakit ölümünü saklayıp cenazeyi tamam iki gün kaldırmadın. Ayşe'nin mallarını kolcu Ali Ağa'nın üzerine etmek için bu hileye sapmadın mı?

İmam Efendi biraz suratı asarak:

— Şimdi merhum Ayşe Hanım'ı, kolcu Ali Ağa'yı söze katmakta mana var mı? Sen işine bak...

— Sen de sözüme doğru cevap ver... Karşımda ne sakız çiğneyip duruyorsun? Vesile Hanım ellisinden otuza inmedi mi? Bu gerçeği inkâr edebilir misin?

— Evet, indi? doğru...

— Kim indirdi?

İmam Efendi eliyle para işareti yaparak:

— Kim indirecek? Sarı sarı liracıklar. Bu, sözde gençleşme o kadına kaça mal oldu biliyor musun?

— Hah, şöyle söyle.. Bu işi yaparım ama parayı çokça, alırım de.. Ona göre konuşalım...

— Paranın hepsini ben alacak değilim.

— Çabucak söyle, bu işi kaça yapacaksın?

İmam Efendi, liraların kıvamını getirmek için samimî! bir davranışla:

— Andelip Hanım, yabancı değilsin. Doğruyu saklamam. Bu yaş düzeltmesi işinin gerektirdiği masrafları ben bir bir hesapladım. Her yaşın indirilmesi ancak bir altına mümkün olabiliyor. Yani kaç altın verirsen o kadar yaş küçülürsün.

— A, tuhaf şey. Şimdi ben kırk lira versem beş yaşına, iner miyim?

— Sen kırk lirayla beraber Osmanlı nüfus tezkereni bana getir, görürsün. Tanrı beni utandırmaz inşallah.... Ama. beş yaşına inip de ne yapacaksın? Bu kadar küçülmenin güzellik neresinde?

İmamın bu önemli açıklaması üzerine Andelip Hanım'a bir dalgınlık gelir. İmam:

— Ne düşünüyorsun Hanım?

— Şey...

— Ney?

— Mademki insan bir liraya bir yaş küçülebiliyormuş...

İmam merakla:

— Eeeey?

Otuz beşi kendim için kart buluyorum. Oldu olacak, şunu otuz yapsak nasıl olur?

— O senin bileceğin iş. Muameleye beş lira daha masraf biner, iste o kadar.

Şakacı imam, alay ettiğini samimilik örtüsü altında gizlemek için bir yakınlık hali alarak:

— Hanım, ben sana doğru doğru dosdoğru bir şey söyleyeyim mi?

— Buyur...

— Lakırdı aramızda..

— Şüphe yok.

— Ben senin niyetini anladım.

— Nedir?

— İhtiyar kocandan çok çektin.

— Eeey?

— Allah rahmet eylesin, Abdüllâtif Efendi öldü. Şimdi bir gence varmak istiyorsun...

Andelip Hanım'ın buruşuk yüzü biraz kızararak:

— Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım? Tastamam üstüne vurdun. İmam, kalbim misin Allah aşkına?

-— Samimilikten söylüyorum.

-— Söyle, çekinme.

— Otuz yaşını da ben senin için biraz kartça buluyorum.

— Eğlenme, hıyanet...

— Allah korusun... Eğlenmiyorum. Otuz yaş bir kadın için dumanı üstünde bir gençlik değildir. Yaşça biraz daha in. Şu otuzun bayatlığı, ağırlığı üzerinden gitsin...

— Yirmi dokuz?

— Otuzdan biraz daha uzaklaş.

— Yirmi sekiz?

— Korkma, in.

— Yirmi yedi?

— Bir de benim hatırım için?

— Yirmi altı?

— Bir de merhum Efendi'nin ruhu için..

— Yirmi beş?

— Eh, eh., vardın.

— A, a, imam Efendi, amma yaptın ha! Pek indin. Sonra herkes bana ne der? Gülerler vallahi...

— Hanım, bir liraya resmen bir yaş küçülmek imkânı elde edildikten sonra niçin yirmi, yirmi beş yaş birden küçülmemeli... Böyle işte cimrilik olur mu? Biz eksilttikçe Tanrım artırsın. On sene sonra yeniden otuz besine döndüğün zaman gene böyle bir masrafa daha girecek değil misin? İyisi mi şimdi küçülebildiğin kadar küçül. Yirmi sene sonra Osmanlı nüfus tezkereni bir kere daha düzelttirirsin. Böylece masrafın yarısı iktisat edilmiş olur. Ya, hanım kızcağızım...

— Vallahi sen insanla açıkça eğleniyorsun.

— Hele iftiraya bak. Niçin eğleneyim? Fındık kurdu gibi yumul yumul bir kadınsın. Ağzında bir diş eksiğin yok. Saçların kurum gibi simsiyah. Yürürken bıngıl bıngıl bir yanın inip bir yanın biniyor! Abdüllâtif Efendi o kadar uğraştı ama seni ihtiyarlatamadan gitti.

--- A... a... a. dişime, saçıma, yanıma, belime ne çabuk dikkat ettin? Çingöz herif. Harama öyle keskin bakılır mı? Başındaki sarıktan utanmıyor musun?

— Merak etme, kötü gözle bakmıyorum. Seni kendim, için değil, başkaları için gençleştiriyorum. Yakında nikâhını, kıyıp pilâv, zerde yiyeceğiz, inşallah...

— Kısmet... Tanrının dediği olur.

— Hazırda bir şey var mı? Yoksa koca işini de bana, mı ısmarlayacaksın? Elimin altında iyi şeyler var.

— Ay, sen öyle şey yapıyor musun?

— Ne demek? İmam olur da...

— İmamlık başka, evlenme tellâllığı başka.

— İmamlıkta hepsi vardır. Sen imamlığı küçük şeyi mi sanıyorsun? Bir çocuk doğar doğmaz bu yaşama dünyasına girişinin ilk kaydını imam düştüğü gibi ölümünde talkın vererek onu ahrete geçirecek kimse gene imamdır.

— Aman içim fena oldu. Ahretten, ölümden söz etme şimdi.

— Ne korkuyorsun canım? Allaha emanet, daha gençsin. Fıkır fıkır, yirmi beş yaşında... Ölümle aranızda daha çok seneler var... Azrail aleyhisselâm karşına gelir gelmez nüfus tezkereni gösterirsin. O da elbette gençliğine acır.

— Evleneceklerden elinin altında neler var bakayım?

— Türlüsü...

— Nasıl?

İmam, Andelip Hanım'ın okuryazar olmadığını bildiğinden eğlenmek için cebinden rasgele bir defter çıkararak, güya okuyor gibi şöyle atmaya başlar:

— Abdül'ehad Efendi, gerçek yaşı altmış bir, ama Osmanlı nüfus tezkeresindeki düzeltilmiş şekli kırk bir (Çünkü bunun da yaşını elimle ben küçülttüm.)

— A, imam, senin de yapmadığın yok.

Îmam,göz ucuyla Hanım'a manalı bir bakış fırlattıktan sonra:

— Kafada saçı yok. Bıyıklar boyama. Dişler iğreti. Zaten evli ama bir kadın daha almak hevesinde. Sebebi mart ve kasımda romatizması fazlaca örselediğinden kendini kaldırıp oturtmak ve diğer gizli işlere yardım etmek için bir kadına daha ihtiyacı bulunması...

Andelip Hanım yüzünü ekşiterek:

— Oooff, aman, geç bunu., içim bulandı.

— Defterimde yazılı olan ilk isim o da...

— Geç, geç... Kırktan aşağılara in. Benim merhum da bıyıklarını boyar, tarar, kozmetiklerdi. İçyüzünü ben bilirim. Yalnız tüy kabası bir erkekti.

— Peki, peki... Kırkları, otuzları geçiyorum.

— Îyi edersin.

— Nev-nâdil Beyefendi...

— Nasıl, nasıl? Hiç işitmedimdi... Hoş bir isim.

— Hoştur köftehor. Dinle Hanım: Başta tepesi dokuz kapsüllü «Şlık» fes.. Tepeden yanağın üstüne doğru tarakla terbiye edile edile yatırılmış altın kuş kanadı açık kumral saçlar, fazlalığı tamamıyla tıraş edilerek burnun altında bir çimdik • bırakılmış minimini, gıdı gıdı bıyıklar...

— Aman, sus.. İçim gıdıklandı.

— Beyaz ablak çehre... Pembe yanaklar... Ateşli dudaklar... Şahane ela, sev beni seveyim seni, fıldır fıldır çekici gözler.. Osmanlı nüfus tezkeresinde hiç düzeltme yok. Natürel yaşı yirmi bire çeyrek var.

— Ah, pek körpe..

— Çok gevrek. Caneriği gibi kütür kütür.

— Ben ona denk olabilir miyim?

— Olamazsan hafif gelecek tarafa biraz safra koruz. Zaten yaşça resmen aranızda ne kadar fark var? Sen yirmi beş, o yirmi bir.. Bu dört yaş fark da peygamber sünnetidir.

— Bu genci bir kere görebilir miyim?

— Hayhay... Az kalsın ki bana çeşnisi helâl dedirtecektin.

— Hah, görür görmez varacak değilim ya...

— Kısmetse ne denir?

— Tanrının yazısı.

— Senden bir şey sormayı unuttum.

— Nedir?

— Senin merhum Efendinin yedi sekiz bin lira kadar parası vardı.

— Aman aslı astarı yok. Öylece laf çıkardılar. Para nerde ?

— Yok, yok.. înkâr etme. Merhum her fırtına çıkışta bu parayı faizden bankaya, bankadan bedestene, bedestenden kasaya taşır dururdu. Efendinin ölümünden biraz önce her ne yaptmsa yaptın, bu paranın üstüne oturdun.

— İmam, mesele çıkarma. Kabzımalların çocuğunu düşürtme işini biliyorsun ya... Mirası başka tarafa çevirtmek için çocuğu düşürttünüz. Senin de üstü yarım örtülmüş ne pisliklerin var. Vallahi ben de eşelerim.

— Eşeleme, dişi horoz. İyiliğe kemlik mi? Nev-nâdil Beyefendi'yi anlatırken yalnız bir tarafı unuttum.

— Hangi tarafı?

— Beyin dişleri pek sağlam, pek kuvvetlidir.

— Ay, çürük mü olacaktı?

— Anlamadın.. O keskin dişlerle senin yedi sekiz bin lirayı az vakitte öğütür, yok eder...

— Benim gönlümü hoş etsin de paralarım ona afiyet olsun.

— Ya..

— Para dediğin harcanmak için icat edilmemiş mi? Öylesine yedirmeyip kime yedireceğim?

— Haydi, öyleyse, yirmi lirayla beraber Osmanlı nüfus tezkereni getir. Şu liralardan siftahı ben edeyim.

— Ama imam, lakırdı aramızda...

— Hiç merak etme...

Andelip Hanım gittikten sonra imam kendi kendine şöyle düşünür:

«Hekim bir, hoca iki, papaz üç... işte bu üç erkek kadınlığın çok zayıf taraflarını bilir. Zaten denemeyle bilirim. Kırk beşlik her kadının kalbinde bir Andelip Hanım yatar...»

Heybeliada, 21 Kasım 1333 (1917)

Aferin Hayrullah

AHDET Bey, Sirkeci birahanesinde kafayı tuttu. O sert rakının beynini kaynatan şiddetinden çok siyaset savaşıyla sarhoş olmuştu. Ittihatçı-İtilâfçı ebedî davası ispirto buharlarıyla damarlarında gene tutuştu. O üzüntüyle birahaneden çıktı. Bulaşacak adam arıyordu. Caddede göğüs göğse birkaç kişiye çarptı. Bereket versin ki olay:

— Kör müsün be herif?

Tahkirinden ileriye varmadı. Tramvayda biletçiyle yırtık para kavgasını da tehlikesiz geçirdi. Ah, bu ne memleketti. Adım başında bir tartışma, dövüşme, belki de öldürme vesilesi hazırdı. Allah koruyordu.

Vahdet Bey, evine kadar çok şükür arızasız geldi. Çıngırağı neşelice çekti. Evin giriş yerini sarsan bir çıngırtıdan sonra kapı

açıldı. Ev karanlık ve sessizdi. Elinde bir kör lambayla karşısına siyah cariye Karanfil çıktı. Bey, biraz şaşırarak sordu:

— Hanımlar nerede?
— Sokağa çıktılar, daha gelmediler efendim.

— Kurt kuş inine yuvasına çekildi, meyhaneler boşaldı, hâlâ hanımlar sokakta. Başımıza gelen bu ne medeniyet belâsıdır Yarabbi...

Karanfil, hoppa bir kırıtışla boynunu büktü, cevap vermedi.

Gerçekten de Vedia, kaç zamandır kelimenin bütün kötü manasıyla havalanmıştı. Artık hanımın ne evinde gözü dedi. Karanfil, Bey'in ayakkabı bağlarını çözmek için onun iki baldırı arasına gereken sınırdan biraz fazlaca girdi. Halayık sessiz bir cilveyle öyle kaynıyordu ki bu simsiyah genç güzelle karısından intikam almak fikri Vahdet'in zihninde birdenbire parladı.

Beyaz karısının meşru sevgisine karşı bu kara hıyanetten büyük bir hakaret ve intikam olamazdı. Hemen, cilveli kızın cilâlı bir abanoz güzelliği saçan yüzüne el attı. Taş gibi sıkı, gergin, yuvarlak yanaklarını kopara kopara mıncıkladıktan sonra onu koltuk altlarından kucağına doğru çekti. Karanfil, Bey'in iki kolu arasına karşı koymadan seriliverdi.

Bey, sarhoşlukla işlediği bu kara sevda kâbusunda ne kadar zaman sızıp kaldığını bilmiyordu. Evin sessiz havası içinde çalkanan kapı çıngırağının şangırtısıyla gözlerini açtı. Hanım gelmişti.

★★★

Bu intikam gecesi üzerinden beş ay kadar geçti. O kavuşma akşamından Vahdet Bey'in burnunda taze arabın bayat çikolataya benzeyen kokusundan başka bir zevk hatırası kalmamıştı.

Bir gün karısı telâşla karşısına çıkarak:

— Bey, tuhaflıktan haberin var mı?

— Hayrola!

— Bizim Karanfil, yıkamak için götürdüğü kahve fil- canlarının içinde ne kadar telvesi varsa yalayıp yutuyor- muş.

— Vay pisboğaz vay...

— Buna pisboğazlık değil, aş yerme diyorlar.

Vahdet Bey biraz bozularak:

— Ne demek o?

— Gebelere gelen, kül, kömür yediren acayip bir iştah... Bu sözü hiç duymamış gibi bilmezlikten gelmene şaşıyorum…

— Bilmezlikten gelmiyorum. Zihnim bir türlü almıyor...

— Neyi?

— Karanfildin gebe olmasını…

— Olamaz mı?

— Kimden?

— Her halde Ruhülkuds'ten değil. Evin içindeki erkeklerden birinden.

— Allah saklasın.

— Bu kötülüğü, alçaklığı işleyen herif eğer beyaz bir erkekse gerçek açığa çıktığı gün o midesizin şarkkadak suratına tüküreceğim.

Vahdet Bey, dili dolaşarak: v

— Karanfil suçunu itiraf ediyor mu?

— Kendini daha sıkıştırmadım. Hele zamanı gelsin,, ben onu bülbül gibi söyletmenin yolunu bilirim. Ama Bey, yüzün renkten renge giriyor, dilin dolaşıyor. Neye telâş ediyorsun?

— İftiradan korkuyorum Hanımcığım.

— Korkma. Üzerine böyle bir adilik yoracak kadar seni hakir göremem. Bu cinayetle bütün dünya seni suçlasa,.

hatta seni kendin hainliğini itiraf etsen ben gene şiddetle reddederim.

— Ağzını öpeyim meleğim.

— Bana kanunla barınak olmuş bir kucağa kokmuş bir zenci kızı nasıl girebilir? Bunu akıl kabul eder mi? Ooofff...

— Sus güzelim, sus. Fena oluyorum. Ne zevksizlik! Eğer kanun koyuculardan olsaydım siyah kadına tenezzül eden beyaz erkekler için en ağır cezaları koyardım.

— Bizim sümüklü Araba imrenecek kadar zevk düşkünü beyaz erkek tasarlıyamıyorum. Hınzır fellâh, muhakkak gene kendi renginde bir sevdalı bulmuş olacak.

— Ah, Havva'nın kara kızı..

— Ah, yezit kahpe...

— Ah, kara orospu!...

⋆

Vahdet Bey, karısının gözünde temize çıkmak için suç ortağı zavallı Karanfil aleyhinde şiddetle atıp tutuyordu. Ama kendini korumak için Arapçağız da ağzını açtığı gün ne olacak? Evde, mahallede ne gürültüler kopacak, bütün İstanbul'da ne dedikodular patlayacaktı. Vahdet Bey, nur gibi beyaz karısının üstüne Karanfil'e göz koymuş... Tüh, ne iğrenç gönül...

Bu yolunu şaşırmış koca, o kazaya uğradığı sarhoşluk gecesini hatırlamaya uğraşıyordu. Gayet sıkı doldurulmuş bir yün yastık tıkızlığındaki Arabın vücuduna sarıldığı anı düşündü. Hatırası uyandı. Burnuna ağır bir meşin kokusu doldu. Dudaklarından aşağı zifirler akıyor, vücuduna kat-

ranlar bulaşıyor gibi oldu. Tiksinme titremeleri geçirdi. Büyük bir pişmanlık cezasıyla uzun uzun ofladı, pufladı ve inledi.

Yazık... Ceza bundan ibaret değildi. Karanfil'in siyah karnında, Tanrı'nın bu hediyesi, birkaç ay sonra dünyaya gelmek için olgunlaşma devresini geçiriyordu. Denenmiş örneklerine göre bu sütlü kahverenginde, melez bir yavrucuk olacaktı.

Bu çocuğun doğması, babasının bağlı olduğu beyaz ırka karşı bir nankörlük sayılacak, zavallı Vedia'nın kadınlık gururuna ne müthiş bir darbe indirecekti! Karısı bu cezayı hiç mi hiç hak etmemişti. Bir zamanlar fazlaca gezmiş toz- muşsa bu havalanmasında masum gezintilerden başka hiç bir kabahati, kocasına karşı bağlılıktan uzaklaşma görülmemişti.

Vahdet Bey yemiyor, içmiyor, uyumuyor, Karanfil'in karnındaki bu canlı felâketin dünyaya gelmesinden önce, vicdanla olmasa bile görünüşte sorumluluğu defedecek bir çare arıyordu. Nihayet buldu. Uşak Hayrullah'ı parayla kandırarak kabahati ona yükletecek, herife bu sorumluluğu
kabul ettirmek için hiç bir fedakârlıktan geri durmayacaktı.

*
* *

Bir gün bu maksatla uşağı yalnızca bir odaya çağırdı. Esrarlı bir tavırla kapıyı örttü.

Bey, uşağın olayı nasıl karşılayacağını merak ederek titriyor, uşak, Bey'deki bu garip halden ürkerek eziliyor, büzülüyor, sararıyordu.

Nihayet Bey, nasıl bir yol tutturacağını kestiremediği bir şaşkınlık, rolünü unutmuş bir aktör taşkınlığı içinde, hemen tehdit edici bir vaziyetle gözlerini açarak bağırdı:

— Hayrullah...

Bu gürleme karşısında uşak titreyerek:

— Efendim...

— Biliyor musun? Karanfil...

Hayrullah, bu Karanfil ismine bir kelime daha eklenmesine meydan vermeden sıcak gözyaşlarıyla hemen Bey'in ayaklarına kapanarak:

— Cinayetimi biliyorum efendim... Acıyın... Acıyın...

Bey şaşırdı. Şimdi uşak coştu: Ben mert bir adamım efendim... Suçumu inkâr etmem. Bir kazadır oldu. Bir felâkettir oldu. Gençlik, cahillik...

O anda, Vahdet Bey'in ayakları suya erdi. Karanfili ilk kucaklayan kendisi olmadığını, Hayrullah'ın bu meselede kendisinden önce davrandığını anladı. Geniş geniş birkaç nefes aldı. Oooohhh... Ferahlaya ferahaya birbirinden yüksek üç takdir sesiyle:

— Aferin Hayrullah... Aferin Hayrullah... Aferin Hayrullah...

dedi. İsminin küçümser gibi Bey'in ağzında köpüre köpüre dalgalandığını gören Hayrullah bunu müthiş bir azarlama şekli sayarak:

— Efendimiz, ocağınıza düştüm. Her kararınız, her emriniz başımın üstüne... Şeriatın kestiği parmak acımaz. Yaptığım kötülüğü düzeltmeye hazırım.

Bu bir gerçek mi, bir komedi mi? İşi bütün açıklığıyla anlamak için Vahdet Bey ilk şaşkınlıktan gelen beğenişini şimdi değiştirmeye uğraşarak ağır bir tavırla sordu:

— Hayrullah, bu iş nasıl oldu? Anlat...

Zavallı uşak, göbeğine kadar kızararak:

— Efendim, aslını sorarsanız billâhi kabahat bende değil. O kara, o oynak kız zorla beni günaha soktu.

— Nasıl?

— Huzurunuzdan dışarı, utanıyorum efendim.

— Bu gibi şeriat meselelerinde utanmak olmaz. Yarın hâkimin toplantısına çıktığın zaman her şeyi açıktan açığa anlatmaya mecbur olacaksın.

Uşak, başını sağa sola çevirerek:

— Tüh, tüh... Bire yağız şeytan, bah beni ne dertlere sohtu. Efendim, ben söylemesem de size her şey malumdur. Bir gün çarşuya işe varmıştım. Konağa döndüm. Odama girdim. Yatağımın içinde bir kabartı gördüm. Ucundan yorganı kaldırdım. Ulan o ne be? Karanfil siyah bir kedi gibi çö-reklenmiş, döşeğimin içinde yatıyor. Hafif bir tekme indirerek: Kız burada işin ne? Haydi defol bakayım! dedim. Arap beyaz dişleriyle sırıtarak nazlı nazlı kalktı. «Ağa dokunma, çok yorgunum. Buradan geçerken düşmüş kalmışım» dedi. Allah bilir, içimde kötülük yoh. Bu lafa inandım. Ama iki gün sonra Arabi gene döşeğimde buldum. Tekmelerim, bu defa meret uyanmaz. Neyse, güç belâ o günü de defettim. Kapımın kilidi yok ki kapayım efendim. Artık Arap her gün bizim döşekte. Geceleri yatağıma girince ekşi ekşi Arap kokar. Lâhavle velâ kuvvete... Bir gün gene döşekte yakaladım. Yumruğumu kaldırdım. Seni geberteceğim dedim. Yalvarmaya bulaştı: Ağacığım bana kıyma. Ben sana gönül virdim. Cayır cayır yanıyorum dedi. Benim ateşimle mi böyle marsık gibi karardın kaldın dedim. Cilveli cilveli güldü. Efendim, ben de delikanlı bir erkeğim. Nefistir bu, kabardı. Dur Arap kızı, ateşini sulayayım dedim. Üzerine çullandım. Huzurunuzdan uzak, gönlünü yerine getürdüm. İki buçuk senedir böyle gizli sevda ile karı koca gibi yaşıyorduk. Ona artık alıştım. Ekşiliği gitti,

bana tatlı geliyordu. Bir şey olmadı. Olmadı da, aksi şeytan, birkaç aydan beridir Karanfil'in karnı dolmaya başladı.

Uşağın bu birkaç aydan beridir şartıyla açıkladığı müddet Vahdet Bey'in Arabi göğsüne çektiği sarhoşluk gecesiyle tamamı tamamına uygun düşüyordu: Karanfil'in karnını şişiren kanunsuz meyvanın kendi soyuna ait olmasındaki kuvvetli ihtimal Bey'in yüreğini cızlattı. Saf uşak, şu son. açıklamasından doğan utançla kan terlere batmıştı.

***

O hafta Hayrullah'la Karanfile nikâh kıyıldı. Vedia Hanım, yeminini yerine getirmek için üç defa uşağın yüzüne tükürdü. Ama ikisini de evden ayırmadılar. Beş ay sonra siyah gelin, dünyaya pek tatlı, sütlü kahverenginde, kıvırcık saçlı, tombul yanaklı, şirin bir oğlan getirdi.

Ah o ne maskara şeydi... Bu siyah bebeği hanım kucağından hiç indirmiyordu.

Sevişme, sevdalanma hep bahane... Ne renkte olursa olsun, maksat soy üremesidir. İnsanlar, tabiatın bu üstünlüğünü aşk sanmak kuruntusuyla yaşarlar...

Menekşe Kalfa'nın Müdafaası

Yirmi Patlıcan Dolması Vekâlet Ücreti

İTİRAF ederim, Hukuk mektebinden diplomalı değilim. Ama okuyucuların huzuruna böyle ince bir dava çıkarmak cesaretinde bulunuyorum.
Bu, on bin, yirmi bin liralık meşhur davalardan değil Ama bu sene patlıcan dolmasının değerini onu yiyemeyenlerden sormalıdır. Dört-beş sene önce olaydı, bu ağır hazımlı dolmanın hukuk işlerinde bir değiştirme değeri kazanmasına şaşılırdı. Ama şimdi öyle mi? Kirli patateslerin, kokulu soğanların en özenli tuvaletlerle yüzleri silinerek Beyoğlu mağazalarının duble parlak camları arkasında birer sergi yeri, saygı yeri bulduklarını görmüyor muyuz? Bunlara nispetle klasik yemeklerimizden lezzetli patlıcan dolması hazretleri tellenip pullanıp köşeye oturtulsa en incelik düşkünlerimizde bile itiraza hal kalmazdı sanırım. Çünkü bu sene patlıcan dolması yenmek masdarının sayısız çekimleri ve manalarıyla yenmiyor, mübarek âdeta midelerle gerdeğe giriyor. Ve gene çünkü bir dolmanın geçerlikteki satın alınma değeri âdeta fakirce bir yüzgörümlüğüne denk geliyor. Geçenlerde Beyoğlu caddesinden gidiyorduk. Arkadaşım kolumu dürterek, âdeta birer kuyumcu vitrini ehemmiyet ve itibarını alan bu sergilerden birini göstererek:

— Monşer, soğanların böyle sırma perçemleri bulunduğuna şimdiye kadar hiç dikkat etmemiştim... dedi.
Döndüm, baktım. Gerçekten soğanlar mazgallanmış menevişli, altın renkli, temiz, değirmi çehreleri ve lepiska saçlarıyla pek

hoppa, pek tenezzül etmez görünüyorlardı. Bu savaş, bize, daha önce takdir edemediğimiz pek çok şeyin değerini öğretti.

Davamıza gelelim. Mesele feci, komik... Îkdam gazetesinin sohbet yazarı son makalesinde yârin zülfüne dokunmuş. îş benim başıma patladı. Sohbet şu cümleyle bitiyor:

— Söyleyin bana bakayım ki şu Menekşe Kalfa'nın medeniyetle bağıntısı nedir? Dünyanın ilerlemesine patlıcan kızartmaktan başka kaç paralık hizmet etmiştir?»

Benim bir Menekşe Kalfa'm var. Sohbet yazarı ne bilecek? Kusuruna bakılmaz. Şakacının biri bizim Menekşe'ye sohbetin bu son paragrafını, onu son derece kızdıracak yorumlarla okumuş. Kalfa fitili almış. Ta Samatya'daki evinden, elinde gazeteyle Heybeli'ye, bizim eve kadar gelmeye üşenmemiş. Karşıma çıkar çıkmaz bana gazeteyi uzatarak:

— Al bakalım, şunu oku... Bu ne kapazelik ayo? Bu gazateciler benden ne isteyo? Şimdi bunun karşılik cevabını yazacasın. Yoksa sana verdiği emekleri helâli hoş olmasın... ültimatomuyla yaygaraya girişti.

Asıl meseleyi anlamaya vakit olmadan Menekşe kalfa koynundan buruşuk mendilini çıkararak karşımda bir boşanıştır boşandı. Şaşırakaldım.

Menekşe, on dört sene evvel bizde aşçılık etmişti. Giyinmesini, süslenmesini pek sever, pek vardakostadır. Le- vantaya, kolonyaya pek meraklıdır. Ama, sebebi nedir bilmem, hangi çeşit kokuya bulansa, mübarek kadın, gene Mısır çarşısı gibi keskin keskin bir koku yayar. Onun derisinde, doğduğu memleketin pek sıcak güneşinden yâdigâr kakule, zencefil, karabiber kokuları

vardır ki ne sürünse bu •asıl kokuları kapatmak kabil olamaz. Hâlâ kırmızı pelüş hırkası, mercan gerdanlığı, küpeleri, yüzükleri, bilezikleri bütün üzerindeydi. Mehmet Usta isminde bir yorgancı kocası, Samatya'da üç odalı bir evi vardır.

Onun pek ziyade kırılmış görünen gururunu tamir etmek gerekiyordu. Psikolojisini iyi bilirim. Ebülhevil heykeli gibi zaman, onun kaşını gözünü, ağzını burnunu ne kadar yıksa, bozsa, Menekşe gene ihtiyarlamak istemez. O, yaşça, otuzla kırk arasına demir atmıştır. Hiç ilerlemez. Bizim eve aşçılıkla yeni geldiği zaman ocak başında uzun bir besmele çektikten sonra kaynar tencereyi ateşten çıplak eliyle indirdiğini görünce şaşırarak:

— Abla, sen Rufaî misin?

demiştim de o, bu sualime darılmıştı. Sonra evden bir kadın eteğimden çekerek:

— Abla deme, kızıyor...

— Niçin?

— Evce, herkesin böyle demesi kendisinin herkesten yaşlı olmasını gerektiriyormuş da onun için...

— Ne diyeceğiz ya?

— Kalfa... Yahut sade Güzel Menekşe...

Kokusu bir yana, kalfam adını aldığı menekşeye hiç "benzemez değil. Empresyonist bir ressam bunun portresini yapsa, kadifeye benzer derisinin çok tarafını mutlaka menekşenin, patlıcanın koyu morluklarıyla belirtir.

Arabın yaygarası biraz evden taştı. Komşulardan yaşlı bir hanım olayı anlamaya geldi. Menekşe'nin tuvaleti, kıyafeti onun da hoşuna gitti. Olup bitenleri dinledikten sonara:

— Sen âdeta gazete yazarlarından birine karşı bir dava açmaya kalkarak Beyi avukat yapmak istiyorsun. Bu iş bedava olmaz. Vekâlet ücreti ne vereceksin? dedi. Menekşe, komşu hanımı dikkatlice bir süzdükten sonra:

— Fıkarayım ama benim gönlüm zengindir. Ne isterseniz evimi satar veririm.

Komşu Hanım:

— Yok... evini sattıracak kadar seni zarara sokmak istemeyiz. Bize son turfanda patlıcan dolması pişirir misin?

— A, ne demek? Başımış üstüne.. İlik gibi pişiririm hanımcığım. Hem de patlıcanı, yağı, pirinci, hepsi benden.

Komşu Hanım:

— Kalfa, iyi düşün. Şimdi büyük bir tencere patlıcan: dolması beş yüz kuruşa çıkar...

Menekşe:

— İsterse beş bine çıksın. On beş okka âlâ şerbet gibi zeytinyağını, yirmi okkadan fazla da pirincim var.

Komşu Hanım, susturmak için elini Menekşe'nin ağzına götürerek:

— Kadın yavaş söyle, duvarların kulağı var. Şimdi bu, kadar sermaye en tanınmış bakkallarda bile yok. Sen nerde buldun onları?

— Ah, Rabbime bin şükür. Dört beş sene evvel kıtlık olaca dediler de bizim evin altında Cenevizlerden kalma bir mahzen var, işte oraya vaktiyle sakladimdi.

Komşu Hanım:

—Benden sana öğüt, Menekşe'm. Millî Banka hisse senetlerin, hazine bonoların varsa korkma, bağıra bağıra söyle. Ama yirmi-otuz okka yağı, pirinci, şekeri olmak en yakın dostlarının kulaklarına bile ihtiyatla söylenecek sırlardandır.

Menekşe:

— A, merak etme, merak etme Hanımcığım. Ben onları oyla sakladım ki kocam Mehmet Usta bile arasa bulamaz.

Menekşe'ye pek kıymamak için avukatlık ücretini yirmi patlıcan dolmasına kesiştik. Ama ben tereddütlü, derin, soran bir bakışla gözlerimi komşu hanımın yüzüne diktim. Menekşe'nin bu erzakı vaktiyle aşçılık ettiği evlerden azar azar aşırarak biriktirmiş olmasından kuşkulanmıştım. Kadın zekiydi. Maksadımı hemen anlayarak şu cevabı verdi:

— Beyefendi, şu zamanda elde edilen ganimetin haram, yahut helâl olmasına dair fetva çıkarmak derdine düşülmez. Bulduk bir nimet, yer, öbür tarafa geçeriz. Siz şimdi avukatlığını edeceğiniz kadını korumak için yazacağınız makaleyi yazınız, önce onu tatlı tatlı okur, üzerine de ağız tadıyla patlıcan dolmalarını yeriz.

Vekâletini aldığım kadının ağzından yazdığım şu müdafaa, bir müddet sonra, komşu hanım da varken, aile kargısında okundu:

MÜDAFAA

Biz zenciler, bize ne öğretiliyorsa onu öğreniyoruz. Hangi işe verilirsek onu yapıyoruz. İstidadımızdaki çalışma, her memleketin medeniyetiyle düz orantılı olarak gelişiyor. Bilginlerimiz, artistlerimiz, politikacılarımız, çeşitli sanatlarla geçinenlerimiz vardır...

Artistlerimizden bir örnek isterseniz Amerika ve İngiltere'de bir sanatçı şöhreti kazanmış olan meşhur komik Çikolata'yı göstermek yeter. Medeniyet dünyasında bu adı işitmeyen yok gibidir.

Fransa gibi medeniyetiyle gurur duyan bir memleket bile birkaç sene önce hukukçuları arasına bir zenci karıştırmaktan çekinmedi. Bu zenci, eski Dahomey kiralı Beanzen'in oğlu Prens Unanila'dır. Siyah yapağı saçlı, basık burunlu bu kuzgunî Prens, Paris'te hukuktan diploma aldı. Avukatlık töreni yaptırıldı ve yemin ettirildi. Derisi siyah, ama alnı ak bir avukat oldu.

Bu zifirilerin diplomatlarına gelince, bu kara mahfazalı beyinlerin idarelerine en ziyade yer veren ülke Türkiye'dir. Bu konuda beni söyletmeyiniz. Tarihlerinizi açınız. Eskiden beri bir saray entrikası görülmez ki ona birkaç siyah çehre karışmış olmasın. Hemen denebilir ki Türkler vakit vakit zencilerin siyasetleri ve hükümleri altında ezik kalmışlardır. Tetkikçi tarihçimiz Ahmet Refik Beyefendi'nin o süslü serilerine bir de Zenciler Saltanatı eklemediğini bir noksan saymakta haklıyız. Pek gerilere bakmaya ne hacet? Darüssaâde ağası Behram'ın bir İkinci Abdülhamit olduğunu görenlerden aramızda yaşayan binlerce tarih tanığı yok mu? Vaktin vekillerinden, vezirlerinden bu lustralanmış videla

suratlı ağanın huzurunda el pençe divan durmadık kaç tanesi gösterilebilir!..

İmar işlerinizi inceleyiniz. Padişahlarınızın hayır olsun diye yaptırdıkları yanında bu ağaların da köprü, çeşme, sebil yaptırdıklarını görürsünüz. Bugün patlıcan kızartmakla medeniyet borcunu yapamadığını söylediğiniz siyah ellerin bir zamanlar başlarınızda değirmen çevirmiş olduğunu unutmayınız.

Çoğumuz size mama dadılık etmekle geçiniriz. Ama içimizde baş alanlarımız, iyi saatte olsunlara birkaç yüz kuruşa davet yaparak geçinenlerimiz de vardır. Arap aklı bir incir çekirdeği doldurmaz hükmüyle bizimle eğlenirler. Biz, atalar sözü halini almış bu beyinsizliğimizle beyaz hanımların saflıklarından faydalanarak yaşıyoruz. Kocalarını kıskanan hanımlar bizim büyücülükteki ustalığımıza can atıyorlar.

Bizim sokak artistlerimizi içinizde hatırlayanlarınız vardır. Başta bir tilki kuyruğu, yaka, göğüs katır boncuğu ve benzeri kabuklarla donanmış, elde kuru kabaktan uzun saplı bir tambur:

Ayşe kadın dolma pişirme burnuna sokarım
Ayşe kadın asîde pişir, entari yaparım.

sözleriyle kabağın zımbırtısını birbirine karıştırarak sokak sokak dolaşır.

Doğuda sanatçılık ilhamını bundan ileriye varıdıramayarak on paraya göbek atan bir zenci batıda Çikolata gibi tatlı bir unvanla binlerce lira kazanır. Ah, bu memlekette ne renk ve yaratılışta olursanız olunuz sanat ve sanatçı pek hor ve hakirdir. Dişi zencilerin içinde siyah mama dadılar da vardır. Dolma tenceresi başında, bir bohçayla sırtına bağlı, bir beyazdan kazanılmış sütlü kahverengi enciği semer gibi arkasında,

Afrika'nın en içerilerinde, geldiği memleketin halini gösterir bir yürüyüşle sokaklarda dolaşırlar. Yapı önleri, cami kapıları gibi halkın toplandığı yerlerde başından yükünü indirir, birer yeşil kundağa sarılmış birkaç aylık düşük çocuk boyundaki yaprak dolmalarını tencere içinde sokağa yatırır. Tanesini beş paraya, müşteri bekler... Yağı, pirinci, soğanı, pişirme ücreti, el emeği filânı.. Bunun kârı neresinde? Însan şaşar. Ama şaka değil. Yiyenin karnı doyar.

Arap aşçılar, o fellâhlar hırsız olur derler. Ama söyleyiniz, kim değil? Rızkına razı olan kimse var mı bu dünyada? Esnaf müşteriden çalar, müşteri, kazancını artıracak helâl, haram yolları bulur. Her insan akılca kendisinden bir gömlek aşağısını görünce kandırır, birbirini soyar, bu böyle gider.

. Bunun adına yeni felsefede hayat mücadelesi derler. Yaşamak için zayıf gördüğünün elindeki ekmeği kapmak hırsızlık değil, ustalıktır. Bunu düzeltmeye uğraşanların aklına şaşarım. Hatta bu Dünya Harbi niçin oluyor? Azıcık düşünseniz altından hep bu mesele çıkar.

Kocası İçin Deli Divane

BABASI bilginlerdendi ama kendisinin okuması yazması yoktu. Hiç okuma bilmeyenler için «Elif'i görse mertek sanır» derler. Bu söz bile Zihniye Hanım'ın bilgisizliğini anlatmaya hiç mi hiç yetmezdi. Çünkü ö zavallı ne kelime, ne de biçim olarak merteği bile tanımazdı.

Babası, koca sarığına rağmen kadınların okuyup yetişmesinin aleyhindeydi. Onları okutmak bilginin değerini hemen hemen düşürmektir demekten de çekinmezdi. Ama kızma çok para bıraktı. Hanlar, iratlar... Sürüyle insan onunla evlenmek istedi. Küçük hanımın zenginliğinin sevdasıyla hepsinin başları dönüyor, hiç biri bilgisini, terbiyesini, yetişmesini sormuyordu. Sonunda Sünuhi Efendi isminde dörtlük bir kâtip, talihinin itişiyle ileri giderek evlenme borusunu çaldı. Düğün dernekle koyun koyuna girdiler. Birbirlerini o kadar sevdiler ki bu sevgiye imrenmedik kimse kalmadı. Ama

yazık ki gide gide erkeğin sevgisi durgunlaştı. Hanımınki büsbütün şiddetlendi. Kocasını bütün cihandan ve kendi gözünden kıskanıyordu. Saf insanların düşkünlükleri ne belâdır, isteklerini yenemezler. Hırslarını gizlemeyi bilmezler. Zavallı koca orsa bocâ hanımın bir yandan bu tutkunluğunu, öbür taraftan parasını çekiyordu.

Zihniye Hanım'ın zihni hep efendisiyle meşguldü. Herkese karşı onun güzelliğiyle, zekâsıyla, anlayışıyla övünürdü. Gerçekteyse Sünuhi Efendi ne yüzce, ne zekâca hiç bir şey değildi. Ağzı burnu tamamdı. Elifi görse mertek sanmazdı. İşte o kadar...

Zekâ hiç kimsenin suratında: «İşte ben buradayım» diye kendini ilân ederek haykırmaz. Bazan onun nereye saklandığı da bilinmez. Ama herkes kendisinde bulunduğu iddiasındadır. Onu belli etmeye türlü vesileler ararlar.

Karısının sevgisinden bıkan Sünuhi Efendi, kendi dâhiliği ve güzelliği için ondan duyduğu övgülere daha doyamamıştı. Onu söyletir, dinler ve bu konudaki sözlerine dine inanır gibi hemen inanırdı.

Iş güç sahibi görünmek cakası ve gayet küçük bir maaşla devam ettiği resmî dairenin sicilline kendini yazar gibi kaydettirmek için «İnsanlık Vazifeleri» adıyla gayet yavan, saçma sapan, otuz kırk yapraklık bir eser yazdı. Gazetelerle parlak reklamlar yaptı. Tanıdıklarına kucak kucak bedava dağıttı. Halk artık akıllanmıştı. Îlân edilen eserin övülüşü ne kadar aşırıysa içinin o kadar zayıf ve sönük olacağını denemeyle biliyordu. İnsanlık Vazifeleri'nin ilk sayfası arasına parmaklarını sokarak hoyratça, düzensiz, gedikli, pürüzlü

yaprağı ikiye ayıranlar baş satırlara birer göz atar atmaz kimi of, kimi püf bulantısıyla bir daha açmamak üzere kitabı bir tarafa fırlatıyorlardı.

Bedava dağıtılmasına rağmen «İnsanlık Vazifeleri» hiç sürülemedi. Karısının övgülerinden cesaret alarak dâhiliğinin okuyucular üzerinde göstereceği mıknatıs kuvvetine güvenip eseri o kadar fazla bastırmıştı ki evdeki odaların birinde dört bin sayının yığıntısı âdeta bir duvar meydana getiriyordu. Koca tutkunu zavallı Zihniye Hanım, bu yığıntıyı aynı sayının çokluğundan ileri gelme bilmiyor, efendisini böyle dağ yığınları kadar kitap yazmış, bilgisi sonsuz bir adam sanıyordu. Fena gözden korumak için beş pençeli, çörek otulu bir nazarlık takımını kitapların üzerine astı. Her gelen misafiri oraya götürerek:

— Hanım, bakınız, kocam ne kadar kitap yazdı. Maşallah aklı derya gibidir. Allah'ını seven Maşallah desin... diye hatırlatarak herkese ciltlerin üzerine:

— Maşallah, tü, tü, tüh...

dedirtiyordu. Zihniye Hanım'ın bu büyük saflığıyla kocasına karşı duyduğu o sonu gelmez sevgisi mahalle halkının alayları için güzel bir konu oldu. Herkes onun sözünü ediyor, gülüp eğleniyordu.

Mahalleye namusları şüpheli bir aile taşındı. Açık saçık pencerelerden sarkıyorlar, tuvaletleri ve kahkahalarıyla yolcuların gözlerini, kulaklarını yukarıya çekiyorlardı. Zihniye Hanım'1 büyük bir telâş ve üzüntü aldı. Çünkü kocası oradan geçerken evde fazla gürültü oluyor yahut kıskançlık kuruntusundan zavallı kadına öyle geliyordu.

Saf kadının bu üzüntüsünü ve merakını bilenler eğlenmek için onu fitleyerek büsbütün çıldırtmaya başladılar. Diyorlardı ki:

— Kocan o karılardan birini seviyor. Mahsus hep oradan geçiyor ve geçerken öksürüyor. Sonra işaretleşiyorlar...

Adamcağız akşam evine gelir gelmez kadın bulaşıyor. Sünuhi Efendi hep bu iftiraları reddediyor, ama her gece dırdır, rahatsızlık, kıyamet kopuyordu.

Genç komşu hanımlar bu kadarla da kalmayarak şakayı ileri götürdüler. Erkekten kadına bir aşk mektubu müsveddesi hazırladılar. Bunu yaldızlı, allı güllü bir kâğıda temize çektiler. Zavallı kadına götürerek:

— Bak, sevgisine güvendiğin kocan ne haltlar etmiş!.

Kadıncağız çırpma çırpma haykırarak:

— Ne yapmış? A dostlar, şimdi yüreğime iner..
— Ne yapacak, bu aşk mektubunu yazmış, o karılara göndermiş. Onlar da herkese göstererek eğleniyorlar. Elimize geçti. Biz de sana getirdik. Erkeğe inan olur mu? Bak, dinle, ne diller dökmüş...
diye birtakım ateşli cümleler okuyarak zavallıyı zırdeliye çevirdiler.

Zihniye mektubu alır, o gece kocasına gösterir. Adam kesin olarak reddeder. O yazı kendinin olmadığını anlatır. Ama kadın inanmaz. Boğaz boğaza gelirler. Ertesi gün Zihniye Hanım:

— Bundaki yazı bizim efendinin yazısı mı ?
diye sora sora mektubu göstermedik insan bırakmaz. Herkes güler, ama kimse merakını giderecek cevap veremez. Sonunda kadının biri der ki:

— Git, Laz hocaya danış. Bu yazı sizin efendinin midir, değil midir, o sana kesenkes cevabını verir.

Zihniye Hanım çarşaflanır. Elinde mektupla doğru Laz hocaya koşar. Hocayı dükkânında, elinde kitap, koca sarığının gölgesine gömülmüş, okumakla meşgul bulur. Talihsiz kadın ağzından burnundan sulu sepken bir ağlamayla pek yanık bir perdeden başlar:

— Ah hoca efendiciğim, sarığını seveyim. Gördün mü başıma gelenleri? Bu yaştan sonra bizimki azdı. Kötü karılara nameler yazdı. Al, bak, işte oku...

Hoca okuyarak:

— Allah saklasın... Biliyor musun kadın? Bu dünya bir öküzün boynuzunda. Öküz balığın üstünde durur. Balık bir süt deryasında yüzer. Kaçan ki bir avratla bir kişi harama uçkur çözer, süt deryasına cehennemden bir alev eser. Balık kızar, öküz sallanır titrer, dünya temelinden oynar...

— Ah hocam, balıktan, öküzden, dünyadan önce benim yüreciğim oynadı, titredi, harap oldum. Bittim. Sen bilirsin. Bana söyle, bu yazı bizim efendinin yazısı mı?

Hoca şaşırarak:

— Ben ne bileceğim? Sen bana dedin ki bu yazı bizim efendinun yazisidur. Ben de sağa tedum çi zina günahı kebairdendur. Yedi kat yerler sallanur, Arşi ala titrer. Melekler kaçar, şeytanlar keyiflenur.

— Bunu bizim efendi yazmış diyorlar. Ama kendine gösterdim, inkâr ediyor.

— Înçar da, ikrar da, ifal bâbindan celur. Bu baptan çelen fiillerin çekiminu biley misun? Amen, yü'min, imânen, fehuve mu'minü vesaire... Geçmişinde Amin, aminâ, âminû, amentu... vesaire... Dikkat eder misun çi fâ-elfüller bu çekimde if'alin hemzesuyle sâçin olarak birleşmuş oldiğundan vücub ile elife çevrilerek hafifletilmiştur.

— Hocam, ben öyle derin lakırdılardan bir şey anlamam. Söyle, bu yazı bizim efendinin mi, değil mi?

— Soz anlamaz misun behey gadin?

— Ben öyle sözleri anlayamam.

— Evde sizin efendinun başka yasisi var mi?

— Çoook, dağlar gibi.

— Oyle olincak bir tanesini buraya cetur. Bununilen yan yağa koyalim, bakalum pu mi oğa benzer, o mi puğa benzer. Bir kiyas yapalum. Ben sağa diyeyim çi iş nedur!

— Ha şöyle, Allah razı olsun.

Zihniye Hanım eve gider. «İnsanlık Vazifeleri» yığın

tısından bir tane alır, getirir. Laz hoca kitabı alınca kızarak :

— Ne der de beni günaha sokarsun? Bu kitap basilidir.

— Nedir nedir? Anlamadım.

— Basilidir.

— Vasilin filân değil, kendinin.

— Hayır, Türkçesi basilmiş temek.

Kadın bir yaygara koparark:

— A, üstüme iyilik sağlık. Kocam mı basılmış?

— Sus, bağırma ayiptur, gûnahtur.

— Hocasın. Kocama fitira etmek sana yaraşır mı?

— Hâşâ, ben kocan içun bi şey temedum.

— Ya basılan kim?

— Çitap.

— Ohhh, yüreğime su serpildi. Ben yanlış anlamışım. Şimdi bu kitaptaki yazıya, bir de mektuptakine bak dikkatle de söyle. Yazı bizim efendinin mi? değil mi?

Hoca, başını kızgınlıkla sallayarak:

— Yarabbi sen sabirler ver. Bu hatunun hiç akli yoktur. Kitaptaki yazi senin kocağun yazisi teğildur.

— Eyâlimin yazısı... Gözümün önünde yazdı. Gözüme mi inanayım, sana mı?

— Gadun beni divane edeceysun. Kitaptaki yazi senin kocağun değildur.

— Vallahi onundur.

— Yemun etme veballenursun. Kitaptaki yazi matbaa harfleriyledur.

Bu sefer Zihniye Hanım topuklarına kadar kızgınlık kesilerek :

— Başındaki koca sarığa aldandım. Meğerse senin bir şeycik bildiğin yokmuş. Hep sarıklılar böyleyse vay halimize...

Kadın, öfkeyle kitabı kaptığı gibi oradan çıkar. Bu olay mahalleye yayılır. O semtin alaycı takımı, karısının böylesine şiddetli sevgisini kazandığından dolayı rastladıkları yerde Sünuhi Efendiyi tebriklere boğarlar. Zihniye Hanım, kıskançlıktan dolayı kocasını rahatsız etmeyi dayanılmaz derecelere çıkarır. Onun her hareketini kontrol altına alır. Zavallı adama serbest bir adım attırmaz olur.

Bir insan samimilikle, candan sevdiği bir kimseyi sevgisinin şiddetini sebep göstererek bu derece rahatsız etmez. Edemez. Buna gönlü razı olmaz. Sevdiklerini her dakika rahatsız edecek, ıstırap verecek şekilde sevenlerin duygularında sevgiden çok bencillik vardır. Karşısındaki sevgide ne derece samimilik ve bencillik bulunduğunu anlamak için Sünuhi Efendi bir hile düşünür. Mahalle bekçisine o akşam, evlerinin kapısını çalarak:

— Efendi, mahalleli camiye toplandı. Hükümetin emirleri okunacak. Sizi de çağırıyorlar...

demesini tembih eder. Gerçekten de o akşam yemekten sonra bekçi çat çat kapıyı çalar. Aynı ağızı kullanır. Acaba ne var? Zihniye Hanım'ı büyük bir merak alır. Efendi boy kürkünü giyer. Mendilini, tütün tabakasını cebine kor. Hayırdır inşallah, dileğiyle evden çıkar, gider. Efendiye ait pireyi deve yapan Zihniye Hanım, onun dönüşüne kadar bir yerler- de duramaz. Pencereden kapıya, odadan sofaya gezinir, durur. Sonunda kocası pek kederli, bir karış suratla gelir. Kadın çarpıntıyla:

— Efendi ne var?

— Sorma Allah aşkına...

— Yoksa seni bir yere mi sürüyorlar? Çabuk söyle. Yüreğim sallana sallana şimdi kopacak.

— Ah, keşke dediğin gibi olsa.

— Ondan daha fena bir şey mi?

— Fenanın fenası...

— Nedir? Bittim, çabuk söyle...

— Gittikçe memleketin nüfusu azalıyormuş,.

— Eeeey?

— Buna bir çare bulmak için çok çocuk yetiştirmek icab ediyormuş.

— Ay, aman, yüreğim ağzıma geliyor.

— Evli olan erkeklerin birer daha evlenmeleri için ferman çıkmış.

— Halt etmiş onu söyleyen. Evlenmeyenleri ne yapacaklarmış ?

— Îdam.

Zihniye Hanım, saçını başını yolarak:

— Sakın ha, evlenme kocacığım.

— Îdam mı etsinler?

— Etsinler. Şehit olursun. Gelir Cennette gene seni bulurum... ,

Ada Vapurunda

Geçen uğursuz savaş sırasında, gücünün üstünde çalışanlar arasında Ada vapurlarını saymamak büyük bir insafsızlıktır. Bunlara yetişip binmek için sabah karanlığında kalkmaya mecbursunuz. Bu «patpat-ı bahrî»ler(1) o ihtiyarlıkları, o illetlikleriyle beraber sabahları herkesten önce uyanırlar. Kalkacakları iskeleden o hımhım sesleriyle müşteri çağırırlar:

— Kazanım yandı, istimim geldi. Kalkıyorum. Yetişemeyenin vay haline. Çükü işi yirmi dört saat sonraya kalır.

Evet, her biri birer memleket sayılan dört ada halkı bir-iki kış, akşam sabah bir tek vapurla inip çıkmak zorunda kaldı.

İstanbul'a ineceğiniz sabah lambayla kalkar, tutuşturulmuş sobanızın karşısında giyinirsiniz. İzmit körfezinin arkasından tanyeri ağarır. Pencerenin önünde küçük bir kahvaltı edersiniz. Elleriniz lokmaları ağzınıza götürmekle uğraşırken gözlerinizi Büyükada iskelesinden ayıramazsınız. Nihayet patpat-ı bahrî denize açılır. Nazlı yüzü Heybeli'ye

döner. Onun biraz sola yaslanarak karşıdan yanpiri bir gelişi vardır. Kısık, nezleli sesle yaklaştığını iskeleye bildirir. Zavallı patpat, Büyükada'dan, alacağının o kadar üstünde bir yükle gelir ki, iğne atsanız yere düşmez. Heybeli'nin uzun iskelesini bir ucundan öbür ucuna dolduran mahşer kalabalığı nereye sığacak?

(1) Tamlamaya ilişmeyiniz. Dil, günde bin yanlışla hırpalanı yor. Elbette bizim de ona bu kadarcık nazımız geçer. H.R.G.

Îşte bu mucizeye ne deniz inşaiye mühendislerinin, ne bilgi ve teknik sahiplerinden hiç kimsenin aklı ermez. Çünkü bu, akla uygun tarafı olmayan hârikalardandır. Evliya Çelebi'nin anlattıkları gibi, bu hârikanın açıklanmasında «Tanrının hikmetiyle» diye hayret içinde âcizliğini belirtmekten başka çare yoktur.

Vapurun, iri bir lastik torba gibi ağzı açılır. Birbiri üzerine halk içeri dökülür, dökülür, dökülür. Siz de insanlığınızdan çıkar, paket, balya gibi bir şey olursunuz. O siyah akıntının içine karıştıktan sonra artık ayaklarınızın sahibi değilsiniz. Yürümezsiniz. Sizi yürütürler. Her tarafınızdan bir muşta, bir yumruk, bir itme, bir kakmayla götürülürsünüz. İnsanoğlu denilen insan kardeşlerinizin ne kadar kaba ve hoyrat olduğunu bu geçitte anlarsınız. Anlatılmaz bir baskıyla itile kakıla nihayet kıyma makinesinden dökülür gibi hemen pelte halinde bir köşeye tıkılırsınız. Orada da bir işkence dolabı içindesiniz. Oturmak nerede, eğilmek bile elinizde değildir. Gene o siyah akıntı sizi sürükleyip köprü dubaları üstüne atıncaya kadar o acıklı halde kalırsınız. Okullarda yaramaz çocuklara ceza olarak verilen bu

ayakta durma işkencesi ne kadar sürer? Artık o, patpat-ı bahrî'nin keyfine kalmıştır. Geçmek bilmeyen hastalıklarından biri tepreşip de makine tembelleşirse iki saat de sürer, üç de. Bu gecikmeden ne Seyrisefain idaresi sorumludur, ne kaptan, ne makinist... Zavallı yolcular bu hale o kadar alışkındırlar ki bundan sorumlu birini aramak kimsenin aklına gelmez. Transatlantik seferlerini bu idareye verseler kim bilir eski dünyayla yenisi arası kaç aylık yol olurdu. Biz sanırız ki medeniyet dünyasının gidişi hep böyledir.

Erişir menzü-i maksûduna aheste giden
Tiz reftar olanın payına dâmen dolaşır.

Edirneli Hâtemî merhum, bu mısraları besbelli erkeklerimizin uzun etekli elbise giydikleri bir zamanda yumurtla- mış olmalı. Biz pantolon giyeli yüzyılı geçti. Ama bu şiirin hükmüne uyma modası hâlâ geçmedi.

***

Tanrım sağlık versin, Seyrisefain idaresi eşyayla ile insanı pek ayırd edemez. Hemen yan yana yığarak taşır. Üst güvertenin birinci mevkiinde kirli hararlar, kokmuş çuvallar, içlerine hangi çeşit hastaların girip çıktığı belli olmayan çinko banyolar arasında yolculuk ettiğimiz çoktur.

Savaş senelerinde bir sonbahardı. Vapurlar insandan ziyade yükle doluyordu. Orta kat salonunda, pencere önünde oturuyordum. Kadınlar, kendilerine mahsus dar aralığa tıkıldılar. Birbiri üzerine yığıldılar. Hepsinin elinde, koltuğunda, kucağında ya bir sepet, bir bohça veya bir çocuk vardı. Arada bir nezaketsizce söylenmelerle kalabalık bir okul gibi o biricik sıranın üzerine dizildiler. Tanıdık tanımadık, birbirleriyle çabuk sohbete koyulduklarından nasıl bir cendere içinde oturduklarını unutuyorlar.

Iskarça halinde vapur hareket etti. Burgaz'a yanaştık. Oradan binecek yolcular nereye sığacaklardı? işte aklın alamayacağı bir sual... Artık yer olmadığını herkes gibi kaptan da bilirdi ama, öbür iskelelere uğramak tarifede vardı, iskelenin üzeri karınca yuvası kaynaşmasıyla insan doluydu. İskele atıldı, halk vapura akmak istedi. Ama hücumlar faydasız kaldı. İskele kalabalığın ayakları altında çatırdıyor, kimse bir adım ileri gidemiyordu. Çünkü içeriye beş kişinin daha sığması ihtimali yok gibiydi. Birkaç yolcu ancak girebildi. Halkı yeniden iskele üzerine dökerek vapur hareket etti. Tarife hükmüne uyarak şimdi de Kınalı 'ya uğrayacaktık. Burgaz'da kalan yolcuların yumruklarını sıkarak bağrışmaları olur facialardan değildi. Çünkü sabah seferini tek bir vapur yapıyordu. Yer bulabilene ne mutlu...

Bu esnada salonun penceresinin önünde tesadüfün yarattığı o gülünç komedyalardan biri başladı. Gerisi, koltuklu arkalığı kadar enli, şişman, kırk beşlik bir madam, elinde gene öyle tıkız bir buldoğun zinciriyle içeriye girdi. Arkasında kucağı çocuklu genç bir kadınla eli sepetli, koltuğu bohçalı bir hizmetçi kız vardı. Bu üç kadın sıra üzerinde oturanlarla küpeştenin önüne sıralananların arasında yürüyebilmek için epey lakırdı işittiler. Dirsek yediler. Ama buldoglu madam, uğradığı her kakıştırmaya aynı şekilde karşılık vererek ilerliyordu. Nihayet bir noktaya geldiler ki», öndekileri çiğnemedikçe bir adım daha atmak ihtimal kalmadı.

Şişman madam iskeleye davlumbaz rampa eder gibi, geniş arkasını, oturan kadınlar tarafına dayadı. Bu harar gibi vücudun havalesi altında ezilen bir kadın haykırarak:

— A, ne yapıyorsun madam?

— Oturadzayim...

— Nereye oturacaksın?

— Sen nerde oturdun? Ben orda oturadzayim.

— Nereye sığacaksın ayol?

— Sığmayazdayim da ne yapadzayirn? Sığadzayim.

Gürültü büyüdü. Haykırışmalar sıranın bir başından öbürüne yayıldı. Bu yaygaraya yabancı kalamayarak buldog sahibi kadının hesabına bacaklar arasından keskin keskin, havlıyordu.

Başka bir kadın:

— Kokona köpeğini çek, bacağımı ısıracak.

Madam, kızgınlıkla zinciri çekerek:

— Sopa bre Gaydori...

Çocuğun biri olanca avazıyla:

— Anneciğim, anneciğim simidimi köpek kaptı.

Anası:

— Allahunkebira... Ona şimdi beş kuruş verdim. Neye kaptırıyorsun ?

Başka bir kadın:

— Yavrucak ne yapsın hanım? Aznavur gibi köpek. Gözlerine bak. Üstüme atılacak sanıyorum. Yassı burunlu, ne sakil şey... Rabbim neler yaratıyor. Aman; baktıkça ruhuma sıkıntı basıyor.

Başka bir kadın:

— Hanım! Bu köpeklerin en maskara cinsidir. Rabbim böyle şey yaratmaz. Anasından doğar doğmaz bunun suratını kalıba korlar da böyle burnu çökük, gözleri çıkık olur.

— Ay, yetişmesinler. Hayvancağızı frengili surata benzetmişler.

— Madam, bu köpeğin suratını siz mi kalıba koydunuz?

Şişman Madam:

— Ne kalip zanim? Bu böyle doğmis.

— Domuz cinsi galiba.

— Îyi söyledin kardeş. Köpeğe benzemiyor ki.

— İçimizde hamile varsa bu gudubet hayvana bakmasın sakın. Sonra çocuğu böyle olur.

t

Üç kadın aşırı bir hanım çırpınarak:

— A, baktım gitti hanım... Alnımın kara yazısı, şimdi ben bunun gibi mi doğuracağım?

Buldoğun sahibi kadın sinirlenerek:

— Ah kale, bu ne lakırdı? Köpek başka, adam başka. (Genç kadının kucağındaki çocuğu göstererek) Bu çodzuk ne vakit doğmiş, köpek evde baraber. Sindi bu ona benzedi hiç?... (Çocuğu okşayarak) Yorgo, ah pedakimu...

— Burnuma fena bir koku geliyor, nedir o?

Kadının biri etrafını aranarak telâşla:

— A, kardeş çarşafını çek, çarşafını çek...

— Ne var, ne olmuş?

— Ne olacak, yassı suratlı domuz yavrusu şurayı kirletmiş...

Kadın bakınarak:

— A, müsibet... Ne çabuk? Gelir .gelmez bu marifeti mi yaptı?.. Madam ne terbiyesiz köpeğin var?...

— Ne yapadzak?... Ne vakit geldi, disarida bırakadzak.. Hayvan bu...

— Aman kardeş dikkat edelim, üstüne basmayalım. O

aralık acı acı kedi miyavlamaları işitilir:

— A, a, a... Bu da ne?

— Kediler.

— Nerede hanım?
— Altınızda.
— A, üstüme iyilik sağlık. Şimdi avazım çıktığı kadar bağırırım. Altımda kediler mi var ?
— Evet, oturduğunuz sıranın altında.

Biraz öteden kadının biri:
— Hanımcığım sepette bizim Mestan'la Ceylân... Bir şey yapmazlar. Üzerlerini bezle sıkı sıkıya diktim. Büyük hanımın kıymetli kedileri. Göçle göndermeye emniyet edemedi de Tanrının birliğine emanet dedi, bana teslim etti.

Buldog sert ve sık havlamalarla kedi sepetine saldırır. Sepetin koruyucusu kadın, elinin beş parmağını yelpaze gibi açıp köpeğe göstererek:

— Bak beş kardeşe... Bir indirirsem senin o yamyassı maskara suratını dağıtırım alimallah.. Seni gidi nuhuset seni...

Bütün sermayesini kucağındaki tahta kutuya sığdıran tek gözlü kahveci çırağı, kadınlar arasından kendine yol açmaya uğraşarak:

— Menta, çukulata, kurabiye, simit, peynir...

Kadının biri:

— Ha sen eksiktin. Nereden geçeceksin?
— Geçelum hanimefendi geçelum. (Rum kadınlarına bakarak) Orea mentes...

Hanımın biri bağırarak:

— A, kardeş dediğin oldu.

— Ne oldu hanımcığım?

— Simitçi tam üstüne bastı.
Simitçi yere bakmaya uğraşarak:

— Nerede basti?

Köpeğin sahibi şişman madam, kazanın farkına vararak uzun bir kahkahayla:

— Hah, poli orea ine...

Tek göz kahveci bastığı şeyin çeşidini gözlerinden ziyade burnuyla anlayarak potinin altını küpeşteye sürte sürte temizlemeye başlayınca birkaç kadın birden:

— Terbiyesizin zoruna bak. Yapma oralara ayol. Şimdi geçerken hepimizin üstüne sürülecek...

Vapurun kıç tarafında bir çığlık kopar:

— Bir limon yetiştirin, kadın bayıldı,

sesleri işitilir...

Herkes birbirinden sorar:

— Ne olmuş hanım, ne olmuş?

— Ne olacak? Îki ortak birbirine rastlamış.

— Ey, ne var bayılacak ?

— Herif yenisini eski karısından gizliyormuş. Nasılsa şimdi vapurda tanışmışlar. Birisi yirmi bir - yirmi iki yaşında, delikli çorap, tango çarşaf, sürmeli gözler, çıtır çıtır sözler, incili gerdan, bilezik saat, fıkır fıkır, kırım kırım, bir içim su... Öteki zavallı kadın kırk beşlik ebkemçüş bir kadın.

— Hangisi bayıldı?

— A, sormak manasız hanım. Genç fıkır fıkır gülüyor. Öteki zavallıcağız, haniya sözüm ona çingene ayı oynatırken «Kocakarılar hamamda nasıl bayılır» diye hayvanı yere uzatmaz mı? işte öyle kendinden geçti.

Şişman madam kahveciden sorar:

— Ti ine?

Kahveci çırağı Rumca, olanları anlatır. Madam dövünerek:

— Ah kale ne fena bu sizin erkek adamlar... Bir kari almis, ustune bir tane daha... Daha ustune bir daha... Bu hiç olur?

Kadının biri kahveci çırağına:

— Haydi, koş, limon istiyorlar.
— Bir limon kırk kuruş.

— Ah, bu ne insafsızlık. Ne günlere kaldık. Bayılma- malı, artık ölmeliyiz. Hiç kırk kuruşa limon olur mu?

Kahveci çırağı büfe tarafına doğru koşarak:

— Ne yapalum hanimefendi.. Biz de böyle aliyoruz.

Kadının biri güle güle çırağın arkasından:

— Haydi yürü, paçası boklu...

Vapur inleye sıklaya böyle komedisiyle, trajedisiyle bağrında taşıdığı kalabalığı Kınalı açıklarına getirdi. Ama adaya uğramadı. Üzerine yolcular birikmiş iskeleyi tozlu kömürünün kara dumanına boğarak geçti. Çünkü vapura fazla bir tek kişi almak belki bütün yolcuların hayatı için bir tehlike olacaktı.

Tarife hükmüne bu haklı uymayışından dolayı kaptanı tebrik için hep el çırptık. Bu gürültü arasında buldog boyuna havliyordu. Kınalıada iskelesindeki halkın protesto feryatları arkamızdan incele incele sivrisinek vızıltısına döndü, sonra söndü.

KOCASINI BOŞAYAN HÜRMÜZ HANIM

AÎLE Hakları Kararnamesi yayınlandığı vakit kadınlar arasında epey yanlış anlaşmalar ve gürültüler olmuştu. Doğuda kadın kafes içinde büyür. Yemliğinden yer, suluğundan içer, tüneğinde sallanır, söylediğini bilmez allı yeşilli bir çeşit papağandır,diyorlardı.

Onun hiçbir toplumda yeri, söz ve şikâyet hakkı, umumî eğlencelerden payı yoktu. Zavallılar kapanık, kasvetli, bahçesiz evlerinde sıkıldıkları vakit yakınlardaki bostanlara, kokuşmuş birer çöplük olan deniz kenarlarına çıkarlar, taşlara, topraklara otururlar, en adi satıcıların kirli ellerinden aldıkları bayat yemişleri geveleyerek gevezelik ederler. Mutlaka evlerinde yarım bıraktıkları işleri, ateşte yemekleri

vardır. Yaptıkları bu acınacak kısa gezintiler için de akşam erkeklerinden türlü azarlar işitirler. Zaten kolları, bacakları arasındaki vrank vrrank boy boy çocuklardan hiç bir yerde rahat yüzü görmezler.

Filozof hanımlarımızdan biri öyle demiş:

— Allah, Peygamber, kanun koyucuları hep erkeklerin koruyucusu... Davacısı Kadı olana Tanrı yardım etmezse vay onun haline. Saçı uzun aklı kısa hükmüyle alnımıza birer ahmaklık damgası vurmuşlar, bu uğursuz etiketin altında insanlığımız unutulup gidiyor. Büyük üniversitelerimizde felsefe öğrenen hanımlarımız neyle uğraşıyorlar? Örtünme meselesinin akla yakın ve insanca bir şekil alması tasa- sıyla bizi korumaya uğraşan genç yazarlara ufak bir teşekkür etmek için bile hiç bir kıyıdan, bucaktan sesleri çıkmıyor...

Bir sabah Hürmüz Hanım, koltuğunda üç-dört gazeteyle komşusu Naciye Hanım'ın evine gitti. Kapıdan girer girmez:

— Müjde kardeş, müjde... Şu hoyrat erkeklerin ellerinden artık kurtuluyoruz...

— Hayır ola Hanım, ne olmuş?

— Ne olacak... Hukukça erkeklerden üstün oluyoruz. Bundan sonra kocalarımızla sen sen, ben ben... Ah neydi o çektiklerimiz... Illallah efendim...

— Kim söyledi? Yanlış bir şey olmasın?

— Artık bunun yanlışı manlışı yok, gazete yazıyor.

— Ooohh, şükür Rabbime.. Bugünlere de yetiştik. Ah Hürmüz kardeşçiğim, benimkinin içimde öyle hicranları var ki dağlara kayalara anlatsam erir, tuzlan buz olur... Bugüne kadar sabır, sabır (çenesini göstererek) artık işte buradan çıktı, hep yuttum. Yuttum ama verem kılığına girdim...

— Biraz daha sabret. Yakında onlardan tekmil hınçlarımızı çıkarırız. Birisine okutup da içindekileri anlamasın diye bizim efendi bu gazeteleri benden bucak bucak sakladı.. Sebebini sordum: «Artık kadın, erkek hukukça bir oluyorlar. Bakalım bundan sonra sizinle nasıl başa çıkacağız» dedi.

— Ooovvvhhh, ağzını öpeyim Hürmüzcüğüm... Ama. ben okuma bilmem, sen bilmezsin.. Gazetedekileri nasıl anlayacağız?

— Beslemeyi gönder. Gümrükçünün Şekûre'yi çağırt.. Karı gazeteyi saldır suldur, erkek gibi okur. Hem yanına okuma yazma bilen bir-iki kadın daha alsın da gelsin. Bizim. evde bugün büyük bir meclis var, de...

****

Yirmi dakika sonra Hürmüz Hanım'ın alt katta, bahçe-üzerindeki odası, söylediğini bilir, bilmez hanımlarla doldu. Gazeteler ortaya kondu. Kadınların erkek boyunduruğundan kurtuluş müjdesi verilince bir kıyamettir koptu. Kocasından hoşnut olanı yoktu. Bütün ağızlar şikâyetle açıldı. Her kadın, dili döndüğü kadar birer yangınlıkla şimdiye kadar çektiklerini anlatıyor, hepsini söylüyor, hiç biri dinlemiyordu. Erkeklere karşı bu toplantı, gürültüsüyle tanınmış kadınlar hamamına döndü.

Okuma bilen hanımlar gazeteleri dikkatlice süzdüler. Anlayamadıkları bazı hukuk deyimlerini zekâlarıyla tamamladılar. Kendilerince en önemli konular hakkında gönüllerine göre çıkardıkları manalar şunlardı:

«Bundan sonra boşama hakkının kadınlara da verilmiş olması...»

«Kocanın, evinde, ergen olmayan küçük çocuğundan başka hiç bir akrabasını karısının izni olmaksızın barındıramaması...»

«Üzerine evlenmemek, evlendiği takdirde kendisi veya ikinci kadın boş düşmek şartıyla bir kadın almanın doğru ve "bu şartın geçerli olması...» ve daha bunlara benzer maddeler... Okuyan hanımlardan biri, okuması yazması olmayan kadın arkadaşlarına bu maddeleri şöyle açıkladı:

— Bundan sonra boşamak hakkı kadınlara da verildi. Efendilerini istemeyenler, bırakabileceklerdir...

Hanımların arasında bir sevinç tufanı koptu. Birtakımları kocalarını boşamak için nikâhlarını hesaplıyorlardı. Kimi, bu akşamdan tezi yok diyor, kimi: «Bu genç yaşımda pinpon herifle gözüm gönlüm karardı. Şimdi bir sırma bıyıklısına varayım da o bunak da görsün» gibi sözlerle pek çabuk öç almaya kalkışıyorlardı.

Kadının biri okuyan hanıma bağırdı:

— Kardeş, biz o kadar bilgice sözlerden bir şey anlamayız. Ötekilerini de bize açık Türkçe'yle tane tane anlat...

—Efendim, kocanız, sizden olmayan, daha akı karayı seçemez pek küçük çocuğundan başka akrabasından hiç kimseyi getirip sizinle birlikte oturtamayacak.

Gene kadınlar arasında bir sevinç alkışı patladı.

— Ah ne iyi...

diye haykırışarak el çırpıyorlardı. Özenle sabah tuvaleti yapmış, çatık kaşlı genç hanımın biri ayağa kalkarak:

— Şimdi, eve gider gitmez, kaynanamla görümcemi kovarım. Bana ne yeni gelinliğimi bildirdiler, ne evliliğimi... Gece gündüz dırdır dırdır... Vara söylenirler, yoğa söylenirler... Ellerinden yandım artık...

Daha o oturmadan zayıfça şaşı bir hanım yerinden fırladı :

— Bu akşamdan tezi yok, üvey oğluma kapıyı açmam. O soysuz musibet beni babasına fitleye fitleye hayatımı bir avuç ağuya çevirdi.

Kınalı saçlı kocakarının biri ıkına sıkma biraz diklenerek:

— Hep genç karılara mı hürriyet verildi? Yaşlı kadınların, kaynanaların haklarını korumak için gazete bir şey yazmıyor mu? Evlâdı doğur, büyüt, yetiştir, eli ekmek tutar tutmaz eve gelin adıyla bir dilezer karı getir... Karga gibi gözünü oysun... Bir de âhir vaktinde seni evden koğsunlar. Sokak ortalarında kal.

Üç-dört taze birden ayağa fırlayarak:

— A büyük Hanım, sus... Burada da mı kaynanalık?

— Kaynanalık besbelli... Iyi ki gelinimi beraber getirmedim. Zaten pozlarından geçilmiyor. Burnu kaf dağında. Bu sözleri işitirse bütün bütün şımarır. Oğlum onun ağzına bakar. Ne derse emriküm. Bu yaştan sonra bizi sokaklara mı attıracaksınız? Bu ne rezalet! Böyle kanunları kim uydurmuş? Vallahi Şeyhislâm kapısına gider, bir arşın kâğıdın üstünü altını doldurur da öyle arzıhal veririm.

Gürültü büyüdü. Bütün genç hanımlar sinirlendi. Kaynanaya saldırı arttı. Büyük hanımın iddiasını destekleyen başka kaynanalar çıktı. Odanın içi bir ihtilâl komitesi gürültüsüyle doldu. Karşısındakini yaralamak için toplu iğneye davrananlar bile oldu. Bu küçük olay, gelecekte kadın milletvekillerinden kurulacak Millet Meclisi'nin alacağı hale güzel bir örnekti.

*
*
*

Asıl kızılca kıyamet, hanımlar evlerine döndükten sonra zavallı kocaların başına koptu. O hafta mahallede tam sekiz hanım, kocalarını boşadılar. Bu boşanmalardan işte bir örnek:

O akşam Hürmüz Hanım'ın efendisi eve biraz geç gelmişti. Hanım bir karış suratla karşısına çıkarak:

— Efendi, efendi... Artık haddini, vazifeni bil... Eski camlar bardak oldu. Herkesin kocası gibi evine vaktinde gel. Sonra ağzımdan kötü bir lakırdı çıkar, karışmam ha...

Zavallı adam şaşırarak:

— Ne var? Ne oldu hanım? Eve adımımı atar atmaz böyle üst perdeden çıkışmak ne demek?

— Ne demek olduğunu çok sürmez anlarsın.

— Lâhavle...

— Lâhavle'nin boncuğu ha...

— Çıldırdın mı kadın?

— Aklım Allaha emanet. Neye çıldırayım? Sanki sen benden gazeteleri bucak bucak sakladın da işin ne olduğunu ben anlatmadım mı?

— Ne olmuş?

— Bundan sonra kadınlar kocalarını boşayacaklarmış. Yeni kanun yapılmış.

Efendi gülümseyerek:

— Evet... Yazık ki öyle..

— Öyleyse artık ayağını tetik al, efendi...

— O, dirliksiz karı kocalar için. Ufak tefek kusurlarım olsa da sen beni boşar mısın hiç karıcığım?

— Ey, kim bilir? Bir öfkeme rastlarsa...

— Allah göstermesin.

— Öyle büyük söyleme efendi...

O günden sonra efendinin en ufak bir kusurunda, unutkanlığında Hanım:

— Behey adam, beni günaha sokma. Şimdi iraden elinde olsun deyiveririm...

nakaratını tespih gibi dilinden düşürmüyor, zavallı adam bütün bu taşkınlıklara sabırla, sessizlikle karşılık veriyordu.

Efendi sabırlı oldukça hanımın saldırganlığı, azarları büyüdü. Nihayet bir gün ültimatom şeklinde birtakım istekler öne sürerek:

— Bu yaz için beyaz ve ruganlı iki iskarpinle bir glase botin, kumaşlarını, biçimlerini kendim seçmek üzere biri hafif,

öteki ağır iki «cache-poussiere..» Şamlıya çarşaflık için pahalı taftalar gelmiş.. Onlardan da iki çarşaflık...

— Sen eveli böyle şeyler bilmezdin, nereden öğrendin?

— Komşumuz noterin hanımından. Onun kocasına ısmarladığı şeyleri birer birer ezberledim. Ben de senden istiyorum.

— Hanımcığım, o koskoca bir noter. Ben iki biıı kuruşluk bir büro şefiyim. Böyle zamanda sana bunları tedarik etmeye gelirim yeter mi?

— Yetip yetmeyeceğini bilmem. Ben isterim.

— Allah bana, ben de sana.

—Şimdi kesenkes cevap ver. Yapmayacak mısın?

— Gücüm yetmeyeceği bir şeyi nasıl yaparım?

— Sen yapmazsan bana onları yapacak bulunur.

Efendi birden kızarak:

— O ne çirkin sözler? Terbiyesiz, Çekil karşımdan...

Hürmüz Hanım, ansızın sinirli bir taşkınlıkla pencereyi açarak mahalleliye karşı, olan avazıyla:

— Komşular... İşitiniz.. Şahit olunuz. Ben Efendiyi «Talâk-ı selâse (Üç kere boşama)» ile bıraktım...

Efendi, öfkeli bir alayla karısını yakasından odaya çekerek :

— Çekil oradan... El âlemi kendine güldürme...

— Git karşımdan. Ne karışıyorsun? Ben seni boşadım.

Efendinin kızgınlığı birden acımaya dönerek karısının yüzünü okşaya okşaya:

— Sen beni boşadınsa ben seni boşamadım karıcığım.

— Ya o yeni kanun?

— Onu sana yanlış anlatmışlar...

— Eyvaah....

— Boşama hakkı kadınlara verilse pek çabuk her ailenin altı üstüne gelir. Allah'ın emri, peygamberin sözündeki sebebi

şimdi anladın mı? Ben bırakmak için evlenmedim. Durup durup da karı boşayan erkekler de ahlâk ve yapısı sizin gibi zayıf, illetli, acınacak zavallılardır. Sinirlerini yatıştır da haydi evinin işine bak...

Ekvator (1)

KORKMAYINIZ. Coğrafya dersi vermeyeceğim. Yeryuvarlağı üzerinde kaç dağ, nehir, memleket ve saire varmış. Bu karışık günlerimizde böyle sınıf dersleriyle canınızı sıkacak değilim. Geçen ki makalemde yazımı dizenlerin cilvelerine uğradım. «Ekvator» kelimesindeki «tor» u «zor» şeklinde dizmişler. Nasılsa tashihte de dikkat edilememiş.. Kelime o bozuk imlâyla gazete sütunlarına geçmiş. Bereket versin kelime coğrafya terimi olarak çok biliniyor. Haritayla uğraşan çocuklar bile göre göre bunun yazılışını öğrenirler.

Bu yanlışlık vaktiyle okulda geçen tuhaf bir Ekvator olayını hatırlamama yol açtı. Bu Ekvator meselesi sınıfta bizi epey güldürmüştü. Birkaçımıza da dayak yedirmişti.

Sınıfta, sol tarafımda Mehmet Ali, kadayıfçı Rifat, Hasan Cevat isminde üç öğrenci bir sıraya oturuyoruz. Mehmet,Ali zeki, çalışkan bir çocuk. Kadayıfçı Rifat haylazın haylazı... Neden kadayıfçı? Babası mı bu sanatta? kendisi mi, bu tatlıyı çok sever? Bu tarafı da bilmiyorum. Ama kadayıfçı Rifat çok maskaradır. Bizi gülmekten kırar geçirir. Tekerlek tekerlek siyah gözleri, minimini burnu, çıkıkça çenesiyle yaşama ölçüsünde insandan bir derece aşağı olan o tuhaf hayvana pek benzer. Kara gözlerini fıldır fıldır çevirir. Çenesini sağa sola, ileriye geriye oynatarak bu benzerliği vaziyetiyle de artırır. Hasan Cevat orta zekâda bir çocuktur. Alayı, azizliği sever.

(1) Bu hikâyenin asıl adı «Hatt-ı istiva» dır. Yazar, görüleceği gibi, bu kelimeyle, askerî bir rütbe olan «liva (tuğgeneral)» arasında (atlı liva) olarak ses benzerliğinden gelen bir kelime oyunu yapıyor. Hikâyenin anahtarı da bu. «Hatt-ı îstivâ» yı şimdiki terimle ekvator yapınca, ister istemez «livâ» da «komodor» oldu. Z. G..

Müzakere sırasında bazan pencereden caddeye bakarız. Akşam sabah sırmalar içinde bir komodor geçer. Biz onun parıl parıl elbisesine imreniriz. Onu ne zaman görsek «komodor geçiyor telâşiyle geçişini birbirimize haber vererek pencerelere koşuşuruz. Bir gün coğrafya dersindeyiz. Hoca- : mız barut gibi sert bir adam. Rifat sıranın altında bir maskaralık yaptı. Hepimiz gülmemek için dudaklarımızı ısırıyoruz. Ama bizim suratlarımızda bir şeyler dalgalandı. Hoca farkına vardı. Fesadın başı Rifat'tan koptuğunu da anlaya- ;rak birdenbire:

— Rifat Efendi, ayağa kalk...

Rifat kalktı. Oğlancağızın korkudan suratı o kadar : maymunlaştı ki, yaptığı mimiklerle bizi gülmeden duramaz, dayanamaz, tehlikeli bir hale getirdi. Hoca öfkesinin derecesini kaşlarının çatıklığında göstererek:

— Ekvator nereden geçer, bana söyle...

Zavallı kadayıfçı Rifat'ın enlem, boylam, meridiyen, - ekvator çemberleriyle o ana kadar hiç uğraşmamış bulunan başıboş zihni hemen komodora giderek:

— Aksaray'dan gelir, Bayezid'e doğru gider...

Hoca'nın gözleri parladı. Biz, ateşte taşan cezveler gibi boğazlarımızda fıkır fıkır kaynayan kahkahaları yutmak için boğulmalar geçiriyorduk. Koca:

— Behey hayvan oğlu hayvan... (1) Sana Aksaray'dan, Bayezit'ten bahseden var mı?

— Höcindi (hoca efendi), Vallahi komodor her gün Aksaray'dan geçer...

— Komodor kim?

— Îşte o sırmalı bahriyeli.

— Melun, ben sana şimdi sırmalıyı gösteririm... Mehmet

(1) Evet, o zamanlar yazık ki öğretmenler öğrencilere böyle söylerlerdi.

Ali Efendi, sana soruyorum. Harita üzerinde Ekvator'u göster.

Mehmet Ali Efendi gösterdi. Hoca gene Rifat'a dönerek:

— Gördün mü maymun?

— Gördüm Efendim.

— Şimdi söyle bakayım, ekvator, yeryuvarlağını kılıç gibi kesiverse ne olur?

Rifat afalladı. Bütün yüz çizgileri sorunun zorluğu karşısında türlü gülünç biçimlere girerek oynadı, birbirine karıştı. Sağına soluna acıklı acıklı bakındı. Etrafındaki arkadaşlarından imdat bekliyordu. Nihayet usullacık Cevat'ın omuzuna dokunarak pek hafif mırıltılarla:

— Söylesene be? Kılıç gibi keserse yeryuvarlağına ne olur?

Cevat, usta bir suflör fısıltısıyla:

— Ne olacak be? Bağırsakları dışarı dökülür...

Rifat, Cevat'tan aldığını biraz tereddütle hocaya satmak isteyerek:

— Efendim, şey... ba.. ba... bağırsakları...

— Neleri?

— Bağırsakları...

— Kimin bağırsakları?

— Şey... yer., yeryuvarlağınm...

— Ulan yezit, yeryuvarlağının bağırsakları olur mu?

Rifat, yanlış anlamış bulunmak korkusuyla yavaşça gene Cevat'ı dürterek:

— Söyle be... Yeryuvarlağının bağırsakları olur mu?

Cevat, gene suflör gibi:

— Olur...

Rifat, bu sefer biraz daha emniyetle:

— Olur efendim.

— Süphane min tehayyere... Ey, bağırsakları neresinde durur ?

Rifat gene telâşla Cevat'a:

— Ulan çabuk söyle, neresinde durur?

Cevat, pek hafif fıslar:

— Karnında durur. Kılıçla kesilince tabiî dışarı dökülür.

Rifat, işittiğini olduğu gibi tekrarlar.

Hoca ateş kesilerek:

— Ulan İblis, bunu sen kendi zekânla mı buluyorsun? Yoksa etraftan bir fıslayan mı var?

— Vallahi değil hocindi... Kimse fıslamıyor. Ben kendim söylüyorum...

— Ben sana şimdi yeryuvarlağının bağırsaklarını anlatırım habis...

— Mehmet Ali Efendi, sen söyle. Ekvator yeryuvarlağını kılıç gibi keserse ne olur?

Zaten Rıfat'tan sonra sorunun kendisine geleceğini bilen Mehmet Ali Efendi cevabı hazırlamış bulunduğundan:

— Ekvator kılıç gibi keserse yeryuvarlağını kutuplar arasında iki eşit parçaya ayırır...

Rifat, bu cevabı işitince parmaklarının bütün kuvvetiyle Cevat'ın omuzunu çimdikleyerek:

— Vay babanın aşık kemiğine... Beni faka bastırdın. Hapı yuttum. Şimdi falakaya uzatacaklar. Alacağın olsun ulan, seni de beraber uzattıracağım. Vallahi, şimdi görürsün...

Hoca, o zamana kadar zor tuttuğu kızgınlığını göstererek:

— Bana Ahmet Ağayı çağırınız...

Ahmet Ağa kapıcı. Falaka tutmaktaki ustalığı okulca biliniyor. Onun nasırlı eliyle tuttuğu o işkence aleti altında kıvranmamış çocuk yok. Rıfat ağlayarak Cevat'a:

— Gelmişine geçmişine okuduğumun Cevat'ı... Gördün mü yediğin b.. u?

Hoca kızgınlıkla:

— Ulan Rifat, ne dırlanıyorsun?

Rifat ağlama perdesini yükselterek:

— Hocindi, vallahi doğru söyleyecektim ama beni Cevat şaşırttı,

— Peki, söyle, doğru cevap verirsen falakayı affedeceğim. Ekvator nedir, haydi, tarif et...

Rifat, gene mimiklerle düşünmeye başlar. Bu sefer Mehmet Ali'ye fıs geçerek:

— Ayağını öpeyim Mehmet Ali, deminden ne dedindi söyle be söyle. Vallahi falakadan kurtulacağım.

Hoca birden parlayarak:

— Ulan kadayıfçı köpeği, yanındakine ne fısıldıyorsun? Şöyle ortaya çık bakayım?

Ahmet Ağa müthiş yardımcısı Bekir'le beraber gelir. Falaka elde olarak alargada dururlar. Rifat, bir falakaya, bir de başını çevirip bütün kalbinin hıncıyla Cevat'a bakarak hasbi kantarlıyı okur.

Hoca:

— Bekliyorum. Ekvator'u söyle.

Kadayıfçı, son üzüntüsüyle etrafına bir imdat bakışı gezdirir. Ama kimseden yardım ihtimali olamayacağını anlayınca, kendi zekâ ve bilgisinin lütuflarına sığınarak çaresiz cevap verir:

— Efendim, ekvator rabbimin öyle keskin kılıcıdır ki bir kere dünyanın üzerine inerse elma gibi ortasından ikiye ayırır...

Hoca:

— Ahmet Ağa, getirin falakayı... Yatırın habisi...

Rifat, gırtlağının çıkarabildiği bütün gürültüyü, yaygarayı koparark:

— Yanıldım hocindi... yanlış söyledim. Ayırmaz, vallahi ayırmaz... kılıç değildir. O başka bir şeydir ama aklımdan çıkmış. Gelecek derste su gibi söylerim...

YANKESİCİLER

İŞÎN ehli olmayanlar çoğaldı. Her sanatın yolu yordamı bozuldu. Her ne olursa olsun bir kanuna, kurala bağlanmayan kazançlarda bet bereket olmaz. Her şeyin hukukla ilgili bir yanı, uyulması şart olan prensipleri vardır.

Mişon, Mistik, Niko, Vartan.. Bu dört gözü açık yankesici Galata'da rıhtım, tünel taraflarında çalışıyorlardı. Savaş zamanında vurgun çoktu. Erkekler, kazandıklarını kadınlara veriyorlar, onlar da gösteriş yapmak için bütün servetlerini ellerinde gezdirdikleri altından, gümüşten örme keselere dolduruyorlardı. Herkes kâr peşinden koşuyor, zihinler binlerce liraları aktar döndür etmekle uğraşmaktan pek dalgındı. Yankesiciler, sokaklarda elvan satan bu fantaziyeci kadınları, milyonları düşünerek giden bulgurcuları kolay kolay tarıyorlardı.

Mütareke'den sonra kazançlar aktıkları yönü değiştirdi. Geçimler değişti. Fakirlik arttı. Açlık çoğaldı. Herkesin gözü açıldı. Yankesicilere önceki kolaylıkla mal kaptırmıyorlardı. Hem hırsız, dolandırıcı ve saire çapulcu takımının çeşitleri her tarafı sardı. Bir dalgın adamın arkasından dördü beşi birden dolaşıyordu. Umum çapulcuların kârlarına kesat geldi.

Mişon, «Alliance» okulunda bulunmuştu. Ticaret kuyorlardı. Hem hırsız, dolandırıcı vesaire çapulcu takımının kurallarının temelini biliyordu. Mistik cahildi. Hacıkadın mahalle okuluna biraz gitmişse de bir türlü heceyi sökememiş, vaktini dersten kaçarak cami avlularında ceviz, birdirbir oynamakla geçirmişti. Yankesiciliğin hile ve incelikleriyle uyuşmayan saflıkları, aptallıkları, hatta erkeklikleri vardı, ince düşünemez, gerektiğinde duygularını gizleyemezdi. Çoğu hallerde yumruğuna tükürür, öte tarafa geçerdi.

Niko çok bilmişti. Elinden her şey gelirdi. Bilmediği yoktu. Pangaltı okulundan mükâfat bile almıştı. Birkaç dil karıştırırdı. Yakışıklı ve gençti. Şık giyinir, avını can evinden vururdu. Onun sanatı bir, iki değildi. Her telden çalardı.

Vartan çalışkan, ama kabacaydı. Hemen her işte elinin izini bırakırdı. Sulumanastır okulunda, öğretmenin gümüşlü bastonunu çalarken yakalanarak koğulmuş ve bu koğuluşu yankesiciliğe girmesine sebep olmuştu.

*
* *

Yahudi bir gün Türk, Rum ve Ermeni arkadaşlarını bir köşeye çekti. Konuşkan bir öğütçü hali takındı.

— Arkadaşlar, kesatlık var. Osmanlılarınki yetmiyormuş gibi yedi düvelin polisleri İstanbul'a toplandı. Fransız mı istersiniz? İngiliz mi? İtalyan mı? Elimizi nereye uzatsak enseliyorlar. Şaka yok. Haydi dayak. Haydi hapis. Bunlara karşı bir orostopolluk düşünmeliyiz. Ticaret ayıp değil. Ben çarparım. O çarptırmasın. Dünyanın alışverişi böyledir. Herkes birbirinden çarpar. Kimin gözü açıksa o kazanır. Savaş, ticaret, piyasa, komisyonculuk, iratçılık hep böyledir. Daima biri aldatır, biri aldanır. Biri zengin olur, öbürü fakir düşer.

Mistik ağır bir tavırla söze atılarak:

— Ulan Mişon, bizimki yankesicilik. Haram bir iş ama, nasılsa işte bir kere alıştık. Buna ticaret demeye sıkılmıyor musun ?

Mişon ince bir alayla:

— Mistik Ağa, sen sus... Böyle şeye aklı ermez. Cahil bir adamsın. Beni dinle, akıl öğren. Na kafa.. Türk oğlu Türk.. Bu böyle gitmez artık. Şimdi dünya değişti. Çok katakulli var. Yutturmazsan yuttururlar.

Mistik.— Canım, şeriate uyan şeye ticaret derler. Bizde böyledir.

Mişon — Haydi sen de balkabağı. Yankesicilik yapmak için gidip hocadan, papazdan, hahamdan tezkere mi alacağız? Divane oğlu divanesi...

Niko — O mankafayı bırak. Biz dinliyoruz. Haydi, aklını ver, alalım.

Mişon — Aklımı size vereyim.. Ben divane kalayım.. Bravo be Hacioğlu...

Vartan — Ulan Mişon, çiçekçioğluluğu lâzım değil. Haydi çabuk et...

Mişon — Allah rahmet eylesin, Çiçekçioğlu benim büyük babamla akrabaydı. Ne menşur adamdı bu... Kendisi öldü. Adı kaldı. Nerde böyle hokkabaz şimdi?

Vartan — Sen neye hokkabaz olmadın ulan ?

Mişon — Haydi oradan ham Ermeni sen de.. Bu bizimkisi hokkabazlık değil mi? Asıl gözbağcılık bizim zenaattedir...

Mistik — Gözbağcılık mı?

Mişon — Sen sus hacı Mistik. Sen ince zenaat ne bilirsin? Üç defa yakalandın. Bodrumda baklava yedin. Nasıl tatlı mıydı? Allah bu Osmanlı devletine zeval vermesin. Yakalar, gene bırakır. Yankesici olsun, ne olursa olsun. Herkes işini yorsun.. Ekmek parası kazanacak... Çoluk çocuk var...

Niko — Haydi ne teori söyleyeceksen çabuk söyle.

Mişon — Ah kardeşim Niko.. Moiz de hak, Jesus Christ de hak. İkisi de büyük profet. Biri ne dedi, öteki de onu dedi. Ben Yahudi, sen Urum, Nedir bu patırdı ? Haham, papaz ikisi beraber yoruşsunlar. Biz sindi zenaatimize bakalum. Ben okulda ticaret kaide okudum. Ticaret işinde uç eleman vardir. Alıcı, satıcı, bir de mal. Hep öteki işler bu uçunun üzerinde

yider. Alıcı biz, satici ceplerini taradığımız adam. Mal da aşırdığımız şey...
Mişon yankesiciliğin incelikleri ve ticarete tatbiki hakkında arkadaşlarına ders verir. Dördü beraber bir şirket kurmak lüzumunun şiddetinden bahseder. Ne çarpabilirlerse getirecekler, hamur edip parasını paylaşacaklar...

Yahudi bu fikrini arkadaşlarına kabul ettirmeyi başarır. Birkaç ay böyle şirket halinde çalışırlar. Mıstık'la Vartan ne çarpabilirlerse getirip ortaya korlar, ama Niko yarı yarıya ihtiyat gösterir. Mişon'sa aşırdığının ancak onda ikisini getirir. Türk'le Ermeni bir müddet saflıklarının zararını çektikten sonra gerçeği anlarlar. Hileyle yuttuklarını kusturmak için Mistik, Mişon'un imiğine yapışır. Kavga büyür. Vartan köpürür. Nerdeyse olacak bir cinayetin önüne geçmek için Niko araya girer. Onu kendi çetrefil ağzıyla uzun uzadıya söylediklerini biz kendi dilimizle şöyle özetliyoruz :

— Yankesicilikten çıktı ama bu da bir hukuk davasıdır. Bunda önce emniyeti kötüye kullanmak, sonra kaç zamandır Mıstık'la Vartan'ın hisselerine ayrılması gereken paraların ödenmesi meselesi var. Belediye bizi daha esnaf tanıyarak sanatımızı yapabilmemiz için elimize tezkere vermedi. Onun için aramızda çıkabilecek bu gibi kavgaları halletmek için mahkemelerden hiç birine başvuramayız. Ama tanıdığım Avrupalı bir yankesici vardır. Sanatın ustasıdır. Öyle Galata'da, Köprü'de, Rıhtım'da cep katıştırmaya tenezzül etmez. Büyük dalaverelerle uğraşır. Bu üstat, yankesiciliğe kanun koymuştur. Gidelim, davamızı ona anlatalım. Ne hüküm verirse öylesine uzlaşırız.
Niko'nun bu teklifi kabul edilir. Kulekapısı tarafından bir yapının en üst kat apartımanında üstadı bularak saygıyla elini öperler. Ama ihtiyar, telsiz telgraf sistemi üzerinde önemli haberler çalmakla uğraştığından misafirlerine susmalarını, beklemelerini işaret eder. Kâh telefona koşar, kâh telgraf manipülâtörü gibi bir makinenin üzerinde işler, kâh piyano dişlerine benzer numaralı perdeler üzerinde bir şeyler çalar. Bir yerden aldığı bir haberi başka bir yere yetiştirir. Ve arada büyük bir ajandanın sayfalarını karıştırır. Kayıtları yürütür. Bazan memnun memnun gülümser, bazan yumruklarını

sıkarak bizim dört yankesicinin anlamadıkları bir dilden öfkeli sözler püskürür. Duvarda termometre, barometre gibi birçok ölçülerin' iğnelerini toplayan on sekiz: akrep ve yelkovanlı karışık bir saate bakarak misafirlere davalarını açıklamak için on dakika müsaade verir. Niko, meseleyi kısa ve faydalı bir şekilde anlatır. Üstat, gülerek bu dört öğrencinin kulaklarına birer ikişer kelimecik fısıldar. Fısıltıyı alan, kudurmuş gibi, hemen öteki arkadaşlarının üstüne saldırır. Mistik, Vartan, Niko, Mişon boğaz boğaza gelirler. Dördü böyle tortop olarak alt alta, üst üste yerde yuvarlanıp birbirlerini paralamaktayken birkaç saniye kadar vücutlarından şiddetli bir elektrik akımı geçmiş gibi bir sarsıntı duyarlar.

On dakika dava dinleme zamanının geçip de kavganın daha bitmediğini gören üstat, apartıman kapısını açar. Bu dört kudurganı tekmelerle kapı dışarı, merdiven sahanlığına atar, kapıyı da kapar.

Kızgın dört kişi bir zaman da dışarıda dövüşürler. En sonunda Mişon, tehlikeyi sezerek:

— Haydi, artık mayna... Şimdi bu patırdıyı başka apartımanlardan duyacaklar. Polis çağıracaklar. Haydi, hepimizi deliğe tıkacaklar...

Bu polis ve arkasından delik sözü birdenbire hepsinin aklını başına getirdi. Kavga yumağı çözüldü. Zaten o sahanlık üzerinde bulunan apartımanlardan gürültü, hırıltı, sövüntü işitilerek kapılardan meraklı kafalar uzanmaya başlamıştı. Dört arkadaş, merdivenlerden aşağı yangın kulesi köşklüleri hızıyle süzüldüler. Caddeyi buldular. Tekke sokağının merdivenli kaldırımlarından sekerek iniyorlardı. Mişon üzerini yoklayarak birdenbire:

— Ah, soyuldum.

Narasıyla arkadaşlarını şaşırttı. Mistik hemen parladı. Mişon'a yumruğu kaldırarak: •

— Ulan Yahudi, kimden şüpheleniyorsun?

Mişon — Mistik Ağa, sen kızma.. Senden şüphem yok. Beni kim soydu ben bilirim...

Vartan, tokadını tükürükleyip çağanozvari Mişon'a yaklaşarak:

— Ulan ondan şüphen yok da benden vardır?

Mişon — Bu kaba insanlarla çattık belâya.. Sus be, sana lafım yok. Hep üstünüzü arayınız, ne eksik bakalım?...

Üçü de ellerini ceplerine, oralarına, buralarına daldırırlar. Hepsinin beti benzi atar. Gayet usta bir el bu dört yankesicinin ceplerini, koyunlarını öyle mükemmel bir taramış- ki üzerlerinde zırnık bırakmamış. Birbirinden şüpheye düşerek cadde ortasında gırtlak gırtlağa atılacakları sırada. Mison:

— Durunuz, kavga yapmayiniz. İçimizde kimsenin kabahati yok. Bizi o Avrupalı yankesici tırtıkladı. O çok usta, bize benzemez. Mistik Ağa, haniya senin kulağına eğildi, ne dedi?

Mistik — Bu Mişon, Niko, Vartan bir olmuşlar, seni keşe boğuyorlar. Payını doğru vermiyorlar. Hakkını onlarda bırakma...

Vartan — Bana da bunun tıpkısını söyledi.

Niko — Bana da böyle dedi.

Mişon — Böyle dedi ki mahsus biz kavga yapalım. O da üstümüzü tarasın. Bize elektrik koydu, ne yaptı? Bizi soydu mukemmel.. Vay hinoğlu hin vay.. Yankesicinin de yankesicisi var, yoruyorsunuz. Bir altın kordon, saat, yirmi lira para barabar bir çikin yaptim. Koydum pantalon içinde, en gizli yerime. Ama öyle bir yerde koydum ki utanirim ben alayim.,. Bu markacioğlu nasin anladi ki orada mal vardir? Ve ne ustalikla çarpti? Bir şey duymadım...

Mişon, pantalonunun ağında koca bir delik göstererek:

— Aniya operasyon yaparlarken hastalara kloroform koklatmazlar mı? Îşte bu usta Avrupali bize elektrik koydu. Bir delik açti, içeride babam olsa çalacakti, duymayacaktım...

Öteki üç yankesici de vücutlarına birer kasa yaptıkları eıı gizli yerlerine mühimce şeyler kaydırmışlardı. Hepsinin pantalonlarmda birer iri falya deliği açılmıştı. Mişon acı bir gülümseme ve yanık bir sesle:

— Ah ah, biz ne budalayiz... Ne vakit aramizda bir kaşkariko var, ne için yidelum Avrupaliya ki bize bir akil oyretsin. Nah oyretti.. Kiçimiza böyle koskoca bir delik açti. Bundan sonra elime geçerse bir mal daha içeride saklayacayim.. Ey, ne dersin Mistik Ağa, akillandin mi?

Partici

YARATILIŞTAN kör, topal, zeki, ahmak gelenler var. Afif Necati de partici doğmuştu. Ama particilik için önce bir fikir, bir prensip sahibi olmak ve sonra bu inançlarını idare ve siyaset konusunda tatbik etmek ister. Afif Necati'nin belirli bir teorisi yoktu. O, particiliği külah kapmak için bir dalavere meydanı olmaktan başka türlü göremezdi. Bakan olmayı gözüne kestirmişti. Bu yükselme hırsı Afif Necati için bir değer midir, noksan mıdır? Bunu anlamak için bir milletin bağrında bu kafada adamların çoğu zaman türedikleri buhranlı devirlerin psikolojilerini incelemek gerekir.

Her mesleğe girenlerde aranan bazı vasıflar ve değerler vardır. Varılacak derecelerin, sonuncusu olan Bakanlık için bu elde edilmesi gerekli vasıflar çoğalır, ağırlaşır, yükselir. On bin nüfusta bin daire şefi yetişebilir. Ama sızırılmıs vasıfları olan on Bakan çıkmaz.

Afif Necati, işte bu heveste, mantarlardan biriydi. Bir zamandan beridir çevrenin kötülük için fışkılanmış toprağını bu isteğinin gelişmesine uygun buldu. Maksadını elde etmek için çalışmaya koyuldu.

Kılık kıyafetçe düşkündü. Arkasında silinme ve ütülenmeden havı dökülmüş, ruganlaşmış siyah bir bonjur, iri sarı düğmeli, kruvaze, deve tüyü bir yelek, başında uzun zaman kullanılmaktan çürümüş vişne rengi almış, yağları temizlenmeden kenarları ağarmış tablası enli Şlık bir fes... Koltuğunda yıpranmış, ama şişkin bir serviyet, her gün onu Babıâli caddesinde, Köprüde, Galata'da, Beyoğlu'nda görürsünüz. Savaş süresinden beri üstünü başını, aşınmışlığa rağmen oldukça temiz tutabilmesindeki ustalık gerçekten bir

nün, örücünün tamir eden elleri hiç çekilmez. Pençe ve bellisiz yama vurulmaktan ayaklarının altında feryat eden potinlerinin dosta düşmana karşı yaralarını kapatmak için her gün boyacılara verdiği para pek fakir bütçesinde müthiş bir yara açar. Zavallı delikanlının ayaklarına yedirdiği para, ağzına ettiği masraftan ziyadedir.

Kısa boyu, enli omuzları, sarı esmer rengi, iri çakır gözleriyle diplomat görünmeye uğraşır. Memurluğu yoktur. İşlerinin çokluğundan şikâyet eder. Babıâli sofalarının, kitapçı dükkânlarının, matbaaların yılmaz bir ziyaretçisidir. Bildik, bilmedik birkaç kişiyi konuşur görünce enli omuzlarının ucuyla bu insan kümesini yararak yengeçvari sokulur, sohbete karışır. Matbaalara gidince herkesi ağzına baktırmak için sahnede büyük sözler fırlatmaya hazırlanan bir aktör gibi ellerini oğuşturup gözlerini açarak:

— Aman monşer, kapıyı örtünüz. İçimizde yabancı yok ya? diye dikkati üzerine çektikten sonra kabinenin işlerini bütün kızgmlığıyla tenkide girişir, söyler, söyler. Saçma sapan iddiaları ve suçlamalarıyla dinleyenleri bıktırır. Sonunda:

— Bu kabineyi düşüremezsek, mutlaka mahvoluruz., cümlesiyle sözlerini mühürler. Onun merakı daima kabine düşürmektir. Her kabine düşmesinde, gelen Bakanların hangi şartlarla tayin edildiklerini etüt eder. Bakanlık adaylığına, o kademeye ayak atmak için çıldırır.

İncelemeleri sonunda bu basamağa atlamak için tutunacak iki tutamak keşfetti: particilik ve gazetecilik... Bu da pek derin bir zekâya bağlı, mühim bir keşif değildi. İttihat ve Terakki, üç devletten başka bütün dünyaya harp ilân ederek memleketin alnına yukarıdan aşağıya silinmez bir kan sıvamak kuvvetini nereden aldı? Şüphesiz particilikten. Partinin çığırtkanları, tutanları, pohpohçuları, yardakçıları, koruyucuları, yalancı şahitleri, hık deyicileri, millete yağlı, tuzlu dolma yutturucuları kimlerdir? Parti gazeteleri... Onların dediklerine göre dünyada Talât'tan büyük diplomat, Enver'den müthiş komutan mı vardı? Ellerimizdekileri korumak şöyle dursun, üç yüz yıldan beri kaybettiklerimizi bütün geri alıyorduk. Buna inanmayan hain sayılıyor, Türkçülük adına davul çalarak parsa toplayanların yararına göbek atmayanların yurtseverliklerinden şüphe ediliyordu. (Tabir affedilsin) İttihat Cemiyeti, burnumuza hırızmayı taktı. Senelerce, koca milleti homurdana homurdana kanlı sopasıyla

kurtarmış tecrübeli beyinlerin incelemeleri mahsulü değildi. Çünkü kurucuların içinde kırkını geçmiş kimseler pek azdı. Programa konulacak en önemli madde yazık ki unutulmuştu. Birbiriyle iyi geçinmek meselesi... Birkaç toplantıdan sonra çıngar başladı. Bu «Kurtuluş ve Mutluluk» arması altında ne kavgalar ediliyor, ne çekişmeler, ne didişmeler oluyordu. Bir avuç kurucularının arasında uyuşma temin edemeyen bu şatafatlı adın dışarıdaki halka kurtarıcı ne tesiri olabilir?

Afif Necati, «Samimilik» in (1) başyazarı olduğu iddiasında... Halbuki bu isim altında yazan beş kişi var. Hepsi de kurucu, hepsi de basında oldukça tanınmış.. Gerçek başyazar hangisi? Bunların hiç birisi ötekinin emri altında çalışacak kadar gururunu kıracak boydan değil...

(1) Parti gazetesinin ismidir H.R.G.

Sonunda bu ince mesele şöyle çözümlendi: Birinci başyazar, ikinci başyazar ve saire...

Ve sonra hepsi «Kurtuluş ve Mutluluk» barıştırıcı tamlamasından gelmekle beraber fikirce, inanışça birbirinin tam tersi... Birinin siyah dediğine öbürü bembeyaz diyor...

Afif Necati, tahsili şüpheli gençlerdendi. Onun kendi okumuşluğu hakkındaki şahidi gene kendi sözleriydi. Kendi söylediğine göre okumadığı bilgi, bilmediği teori yoktu. Gazeteye arşın boyu makaleler yazardı. Yazışı açık, cümleleri yanlışsız, fikirleri karışık değil, aman Yarabbi, yazdığı şeyler o kadar ruhsuz, tatsız, yavandı ki yarım sütun okuduktan sonra okuyanın beynine bir uyuşukluk, çene kemiklerine esnemekten çatırdı getirdi. Ne tarih bilirdi, ne ilim, ne teknik, ne derin bir şey... Ne iç siyaseti bilirdi, ne dış siyaseti. Ama yazarken habbeyi kubbe yaparak bilgisizliğini şahsî sözlerle gizlemek isterdi. Daima bir kaşık yoğurda bir kova,su katarak basın ayranı yapardı. Sözlerinde hiç öz yoktu. Gazetede onun imzasını görenler hemen sayfayı çevirirlerdi. Çok dokunaklı konular seçti. Ama üslûbunda çekicilik, düşünüşünde bilgi olmadığından dikkati çekemedi. Bu zavallının kalemi karıştığı gazetelerin sürüm barometresi hemen düşerdi.

Bu başarısızlığı karşısında Afif Necati'nin halka ve hükümete düşmanlığı büyüdü. O, her halde kendini göstermek, kendinden bahsettirmek istiyordu. Bir gün ya herrü ya merrü dedi: ya beni tevkif ederler, yahut bu köse kapmaca oyununda

yaralarımızın iyileştirilmesi için acele çare bulmak elinizden gelmiyorsa istifa ediniz. Bu önemli işi sizden daha çabuk ve becerikli olarak yapacak kimseler vardır. Tembel tembel geçirilen dakikaların her biri yuvarlandığımız uçurumu derinleştiriyor. İş yaparak yerine lâyık olduklarını ispat edemeyenler çekilmekle yurtseverliklerini göstermiş olurlar...»

Ve bu yüzyılların yığdığı yaraları hızla iyileştirmek isteği mantıksızlığına benzeyen daha başka saçmalar...

***

Bu açık mektup, ertesi günü Basın Müdürlüğünden gelen üç satırlık bir azarlamadan başka tesir yapamadı. Halbuki Afif Necati, Bakanı yerinden koparıp atacak bir bora çıkmasını bekliyordu.

Bu mektubu, bazı dairelere yükletilen bir-iki hırsızlık ve hükümet işlerinde kötüye kullanmalar hakkındaki makaleler kovaladı. Böyle dedikodu olduğu gün gazete birkaç sayı fazla satılıyor, ama sonra büsbütün sürümden düşüyordu.

Nihayet «... Bakanından birkaç sual» başlıklı terbiyesizce bir saldırıya kalkıştı. Gazete kapandı. iki gün sonra gazeteler Afif Necati'nin «Kurtuluş ve Mutluluk» cemiyetinden istifasını yazdılar. Bir hafta geçmeden «Genel Kurtuluş» adıyla yeni bir cemiyetin kurulduğu ilân edildi. Afif Necati gene kuruculardandı. Gene uzun bir program, yeni maddeler, halka yeni vaatler, yeni garantiler.. Hemen bir tek maddesinin söylediği yapılmadan kalan eski programın kabahati neydi? Bu yenisinin hükümlerinin yerine getirileceğini garanti eden ortada inanılır hangi senet vardı ?

vardı, ne kocasında, ne çocuğunda... Tekmil işini gücünü tuvaletine vermiş, olanca fikrini sokaklara dökmüştü. Tiyatrodan, konserden, konferanstan, seyirden seyrandan hiç birini kaçırmıyordu. Ezanlara kadar dışarıda kalmaması için ona

dokundu. Gönlünü, sevgisini kanattı.

Vedia'yı böyle korkusuzluğun son tabakalarına uçuran sebepler acaba neydi? Düşündü, beynine bir alev fışkırdı.

— Ah, intikam!...

diye taşkınlıkla dişlerini gıcırdattı. Sarhoşluk bu fikrini son derece şiddetlendirerek kendini hemen o gece, o saat, belki hemen o dakikada şifaya ulaştırmaya kışkırtıyor, hırslandırıyordu.

Karanfil yol göstermek için elinde lambayla öne düştü. Daha on sekizini pek aşmayan bu Afrika körpesinin yürüyüşiindeki kırılma, dökülme Beyefendinin yalnız dikkatini değil, biraz da iştahını çekti. Körpe zenci, kırmızı saten ceketini giymiş, aynı renkte kurdeleden kıvırcık saçlarının üzerine geniş bir fiyonga kondurmuş, sahte yakut küpelerini iki yanma sallandırmış, savaklı bileziklerini kollarına geçirmiş... Bu tuvalet hazırlığı, bu hoppalık halleri ne olacak? Acaba Karanfil, Hanım evde yokken Beyefendiye hoş görünmek için mi böyle yapmış yakıştırmış, takmış, takıştırmıştı? Arabm bu cilveliliği, ispirto neşesiyle Bey'in duygularına dokundu.

Alt katta ilk odaya girdiler. Vahdet, kendini sedirin ortasına bıraktı. Ayağını uzatarak:

— Çıkar...

Bizde gittikçe sayıları çoğalarak atılganlıkları artan ayak politikacılarına, Afif Necati'lere birer Balıkhane Bakanlığı bulunmadıkça kabineler, karaktersizlerin şiddetli tenkitlerinden kurtulamazlar.

S O N